

TÜRKİYE-TÜRKMENİSTAN TİCARİ İLİŞKİLERİ (1992-2014)

TURKEY-TURKMENISTAN TRADE RELATIONS (1992-2014)

Hülya KAYALI*

Öz

Bu çalışmada 1992-2014 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ticari ilişkiler ürün bazına inilerek incelenmiştir. Yıllar itibarı ile Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ihracat ve ithalat değerleri, artış ve azalışları her iki ülke ticaretinde önemli olan ürünler araştırılmıştır. Bu çalışmada 1992-2014 yılları arasındaki Türkiye İstatistik Kurumu ihracat ve ithalat verileri esas alınmış, veriler yapılan çalışma ile yeniden düzenlenmiştir.

Yapılan çalışmada güçlü kültürel bağların olduğu Türkmenistan ile ülkemiz arasındaki dış ticaret hacminin genellikle artan bir seyir izlediği belirlenmiştir. 2013 yılında Türkmenistan'a olan ihracatımız bir önceki yıla göre %32 artarak 1.957.484.112 dolar, 2014 yılında ise bir önceki yıla göre %14 artarak 2.232.838.303 dolar olmuştur. 2014 yılında makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar, bunların aksam ve parçaları; mobilyalar, yatak takımları; nakil vasıtaları ve kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri Türkmenistan'a en çok ihraç edilen ürünlerdir. 2013 yılında Türkmenistan'dan olan ithalatımız ise bir önceki yıla göre %115 artarak 653.814.962 dolar, 2014 yılında bir önceki yıla göre %5,4 azalarak 624.090.765 dolar olmuştur. 2014 yılında dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya; mineral maddeler; plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri; kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri; ham postlar, deriler, köseleler, deri-saraciye eşyası, çantalar Türkmenistan'dan en çok ithal edilen ürünlerdir. Türkmenistan ile ülkemiz arasındaki dış ticaret hacmi 2002 yılına kadar zaman zaman inişli çıkışlı bir seyir izlese de genellikle artmıştır. 2002 yılından itibaren ise (2012 yılı hariç) sürekli artış göstermiş ve 2013 yılında bir önceki yıla göre %46 artış ile 2.611.299.074 dolar, 2014 yılında ise %9,4 artış ile 2.856.929.068 dolar seviyesine çıkmıştır. Bu durumun devam etmesi ile Türkiye-Türkmenistan arasındaki ticaret hacmi artmaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: ticari ilişkiler, ihracat, ithalat

Abstract

In this study, commercial affairs between Turkey and Turkmenistan in the period from 1992 to 2014 were investigated in terms of product-base. By years export and import values between Turkey and Turkmenistan in increases and decreases, products that are important in the trade of both countries have been investigated. In this study, the data is primarily based on export and import of Turkey Istatistical Institute between the years of 1992 and 2014, the data were rearranged by the study.

It has been determined that the foreign trade volume between Turkmenistan and our country, where we have strong cultural ties in the conducted study is generally following an increasing trend. Our exports

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, İstanbul / Türkiye, hkayali@marmara.edu.tr

to Turkmenistan in 2013 increased by 32% to USD 1.957.484.112 compared to the previous year, in 2014 it increased by 14% to USD 2.232.838.303. In 2014, machinery, mechanical devices, electrical machinery, and appliances, their parts and components; furnishings, bedclothes; transportation means and chemical industry and related industrial products, are the products most exported to Turkmenistan. In 2013, our imports from Turkmenistan amounted to USD 653.814.962, increased by 115% compared to the previous year, and decreased by 5.4% to USD 624.090.765 in 2014 compared to the previous year.

In 2014, textile articles to be convenient for weaving and the manufactured article from them, mineral substances; plastics, rubber and their finished goods, chemical industry and related industrial products; raw hides, leather, saddlery, bags, are the products most imported from Turkmenistan. The foreign trade volume between Turkmenistan and our country has generally increased, although it has followed an up and down course from time to time until 2002.

Since 2002 it has shown a continuous increase (excluding 2012) and increased by 46% to 2.611.299.074 dollars compared to the previous year in 2013 and by 9.4% in 2014 to 2.856.929.068 dollars. By the continuation of this situation, the trade volume between Turkey and Turkmenistan will continue to increase.

Keywords: trade relations, exports, imports

Giriş

Türkmenistan, Orta Asya'da 36°-43° kuzey enlemleri ile 53°-66° doğu boylamları arasında yer almaktadır.¹ Kuzeybatısında Kazakistan, kuzeydoğu ve doğusunda Özbekistan, batısında Hazar Denizi, güneydoğusunda Afganistan, güneybatısında ise İran bulunmaktadır. 488.100 km² yüz ölçümüne sahip olan Türkmenistan'ın nüfusu yaklaşık 6,8 milyon kişidir.² Türkmenistan'ın yüzey şekilleri oldukça sade olup ülke topraklarının %80'ini Karakum Çölü oluşturmaktadır. Karakum çölü Türkmenistan yüz ölçümünün beşte dördünü kaplamaktadır, fakat 1.200 km'lik dünyanın en uzun kanalı sayesinde Karakum, Amuderya ve Murgap nehirleri havzaları ile zirai üretime elverişli bir hale getirilmiştir.³

Türkmenistan'ın başlıca dağları Kopet, Koyten, Balkan Dağlarıdır. Başlıca platoları ise Bathız, Karabil Üstyurt ve Krasnadovsk (Balkan) platolarıdır. Ülkedeki başlıca akarsular ise Amuderya, Tecen, Murgap, Etrek, Sumbar, Çendir ve Karasar akarsularıdır. Türkmenistan'daki en önemli düzlükler Türkmen düzlüğü, Harezmi Ovası, Könederya Ovası, Murgap ve Tecen deltalarıdır. Coğrafi konumu itibarıyla Türkmenistan'ın vaha bölgeleri beş kısma ayrılmaktadır. Bunlar, Amuderya'nın orta kısımları, Amuderya delta düzlüğü, Murgap-Tecen Nehri çevresi, Etrek-Sumbar Nehri çevresi ve Kopet Dağı'nın kuzey etekleridir. Bu vahalar ülkenin yaklaşık %7-8'lik bölümünü oluşturmaktadır.⁴

1 Ali Yiğit, *Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadıkları Bölgelerin Coğrafyası*, Türkiye ve Türk Dünyası İktisadi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ 2000, s. 77.

2 <http://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-ekonomisi> [Erişim tarihi: 03.12.2015].

3 Öwezberdi Hojamuradov, *Türkmenistan - Türkiye Dış Ticareti ve Türkmenistan Dış Ticaretinin Finansman Yöntemleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s. 6.

4 Nurgeldi Arbatov - Akif Karatepe, "Türkmenistan'ın Jeomorfolojisi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S 33, (2016), s. 584.

Türkmenistan Asya'nın iç kesimlerinde yer aldığı için tam bir kara iklimine sahiptir. Genellikle yazları sıcak ve kurak geçer, gece ve gündüz arasında büyük sıcaklık farklılıkları görülür. Ülkenin kuzeyinde yıllık ortalama sıcaklık 11-13 °C, güneyinde ise 15-18 °C civarındadır. Temmuz ayı ortalaması 28-32 °C (en yüksek 44-49 °C) arasındadır. En soğuk ay olan Ocak ayı ortalaması ise 3-5 °C arasındadır (en düşük – 8° ile – 21 °C). Türkmenistan yağış yönünden oldukça fakir bir ülkedir. Ülkenin kuzeybatısı (Üstyurt Platosu) 80 mm, çöle yakın bölgeler 100-150 mm ve güneybatıdaki platolar 200-300 mm kadar yağış alır.⁵

1970 yılında Türkmenistan'da Türkmenlerin oranı %63,5 iken, Özbeklerinki %2,1'dir.⁶ 1989 yılında Türkmenistan'da Türkmenlerin oranı %75,5 iken, Ruslarınki %10,4, Özbeklerinki %9,4, Kazaklarınki %3,0, Tatarlarınki %1,1, Azerilerinki %0,6'dır.⁷ 2010 yılı Türkmenistan nüfusunun %78,6'sını Türkmenler, %9,4'ünü Özbekler, %3,2'sini Ruslar, %2,7'sini Kazaklar, %1,2'sini Tatarlar, %1'ini Azeriler, geri kalan %3,8'ini Beluciler, Ermeniler, Lezgiler ve diğer azınlıklar oluşturur. Görüldüğü gibi Türkmenler diğer Türk boylarıyla birlikte ülke nüfusunun %93'ünü oluşturmaktadırlar.⁸ Dışişleri Bakanlığı verilerine göre 2014 yılında Türkmenistan'da Türkmenlerin oranı %94, Özbeklerinki %2, Ruslarınki %1,8, Kazaklarınki %1 ve diğerlerinin %1,2'dir.⁹

Ülke topraklarının büyük bir kesimi yerleşmeye elverişsiz alanlardan meydana geldiği için nüfusun büyük kısmı Kopet Dağı eteklerinde, Ceyhun ve Murgap nehirleri boyunca ve güneydeki dağların eteklerinde yer alan vahalarda toplanmıştır. Hazar gölü kıyısında sanayi tesislerinin bulunduğu sahalarda yeni yerleşim birimleri kurulmaktadır.¹⁰ Türkmenistan idari yönden Ahal Vilayeti (Bölgesi), Balkan Vilayeti, Taşauz Vilayeti, Lebap Vilayeti ve Merv Vilayeti olmak üzere toplam beş bölgeye ayrılmıştır.¹¹ En büyük şehri başkent Aşkabat'tır. Diğer önemli şehirleri Türkmenabad, Daşoğuz ve Bayramalıdır.

Türkmenistan'da Kopet Dağı'nın etekleri, Orta-Aşağı Amuderya, Murgap ve Tecen nehirlerinin çevresi tarımın yoğun olarak yapıldığı sahalardır. Ülkede tarımsal üretimde pamuk başta gelmekte olup, onu tahıl (buğday, pirinç, arpa gibi), sebze, meyve, üzüm, tütün ve şeker pancarı izler.

Ülkede tarıma elverişli toprakların yarısından fazlasında pamuk tarımı yapılmaktadır. Bu topraklarda M.Ö. 3. yüzyıldan beri var olduğu bilinen pamuk tarımı esas olarak 1890'lı yıllarda

5 Ali Yiğit, *Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadıkları Bölgelerin Coğrafyası*, s. 78.

6 Yusuf Dönmez, *Türk Dünyasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1987, s. 27.

7 Nadir Devlet, "Türk Dünyasının Demografik ve Ekonomik Yapısına Toplu Bir Bakış 1. Demografi", *Türk Dünyası El Kitabı*, Birinci Cilt, Coğrafya – Tarih, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, S A-32, Ankara 2001, s. 98.

8 Ali Yiğit, "Yeryüzünde Türk Nüfusunun Dağılışı ve Miktarı Sorunu", *Türk Dünyası Özel Sayısı I*, Yeni Türkiye 53, Ankara 2013, s. 212.

9 <http://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-ekonomisi> [Erişim tarihi: 03.12.2015].

10 Halil Kurt, "Türkmenistan", *İslam Ansiklopedisi*, C 41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 600.

11 Selçuk Tayfun Ok – Volkan Aydos, *Türkmenistan Ülke Profili, Mevzuat ve Türk Girişimcileri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1998, s. 13.

önem kazanmaya başlamıştır. Sovyet döneminde demir yollarının geliştirilmesi pamuk tarımının gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Ürün Murgap, Tecen ve Kopet Dağı eteklerinde toplam 567.000 hektar alanda yetiştirilmektedir.¹²

Türkmenistan'da hayvancılıkta koyun yetiştiriciliği büyük önem taşımaktadır. Karakul koyunu özellikle astragan kürkü yapılması sebebi ile önemlidir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde ikinci sırayı keçi yetiştiriciliği almaktadır. Hayvancılıkta üçüncü sırayı sığır yetiştiriciliği alır.

Türkmenistan yeraltı kaynakları bakımından çok zengindir. Doğal gaz, petrol, kömür, mineral tuzlar, sülfür, alüminyum (yıllık üretim 1,5 milyon ton), kükürt, potasyum, kurşun, nitrojen, magnezyum, krom, iyot ve sodyum sülfat başlıca yeraltı kaynaklarını oluşturur.¹³ Çeleken yarımadasında Nebit Dağı, Kumdağı ve Okaram'da mühim miktarda petrol çıkarılır. Aynı bölgelerde ve Karakum'da doğal gaz da çıkmaktadır.¹⁴ Türkmenistan'ın petrol rezervi 0,6 milyar varil, doğal gaz rezervi ise 17,5 trilyon m³tür. 2014 yılında petrol üretimi günlük 239 bin varil, tüketimi ise günlük 139 bin varildir. Doğal gaz üretimi 69,3 milyar m³, tüketimi ise 27,7 milyar m³tür.¹⁵ Türkmenistan'ın sanayi kuruluşlarını doğal gaz, petrol üretim tesisleri, tekstil ve gıda işleme tesisleri oluşturur.¹⁶

Türkiye-Türkmenistan ekonomik ilişkileri, Türkiye'nin, Türkmenistan'ın dış ticaretinde sahip olduğu büyük pay ve ülkede yerleşik bulunan Türk müteahhitlik firmalarının gerçekleştirdikleri geniş çaplı projeler sayesinde gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Türkmenistan, Türk şirketlerinin Orta Asya'da en çok proje üstlendikleri ülke konumunda olup, Türkiye de Türkmenistan'a en fazla yatırım yapan ülkedir.¹⁷ Türkmenistan'da konut, sanayi, kültür ve spor tesisleri gibi birçok projeyi hayata geçirmiş olan Türk müteahhitlik firmaları günümüzde de sektörde öncü durumundadırlar. Türkmenistan'da Yabancı Yatırımlar Ajansı'na kayıtlı bulunan 300'ü aşkın Türk firmasının yaklaşık 250'si faaliyette bulunmaktadır. Türk firmalarının en faal olduğu alanlar tekstil ve inşaat sektörleridir.¹⁸ Türkiye ile Türkmenistan 1992 yılından bu yana ticaret, bilim, eğitim ve teknoloji alanlarında işbirliği yapmaktadır.¹⁹

Türkiye-Türkmenistan ticari ilişkilerinin incelendiği bu araştırmada, 1992-2014 yılları arasındaki Türkiye İstatistik Kurumu ihracat ve ithalat verileri esas alınmış, veriler yapılan çalışma ile yeniden düzenlenmiştir.

12 Didem Yeşildağ, *Türkmenistan'da Tarım*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 20.

13 Ramazan Özey, *Dünya ve Ülkeler Coğrafyası*, Aktif Yayınları, İstanbul 2005, s. 253.

14 Nadir Devlet, "Türk Dünyasının Demografik ve Ekonomik Yapısına Toplu Bir Bakış 1. Demografi", s. 120.

15 Erdal Tanas Karagöl, Seyithan Ahmet Ateş, Salihe Kaya ve Mehmet Kızılkaya, *Türkiye'nin Enerjide Merkez Ülke Olma Arayışı*, SETA | Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, s. 34.

16 İbrahim Atalay, "Türk Dünyasının Coğrafyası", *Türk Dünyası Özel Sayısı I*, Yeni Türkiye 53, Ankara 2013, s. 183.

17 Ahmet Kesik, "Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri'nin Ticari İlişkileri", *Türk Dünyası Özel Sayısı I*, Yeni Türkiye 53, Ankara 2013, s. 1209.

18 <http://ashgabat.emb.www.mfa.gov.tr/> [Erişim tarihi: 12.02.2015].

19 Fahri Türk, "Türkiye-Türkmenistan İlişkileri 1990-2010", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C 2, S 2, (2010), s. 61.

I. Türkiye-Türkmenistan Ticari İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye ile Türkmenistan'ın ticari ilişkilerinin tarihsel gelişimine bakıldığında (Tablo 1) ilk ticaretimizin 1992 yılında başladığı görülmektedir.

Türkmenistan'a ilk ihracatımız 1992 yılında yaklaşık 7,5 milyon dolarla başlamıştır. 1993 ve 1994 yıllarında hızla artarak 1994 yılında yaklaşık 84 milyon dolara yükselmiştir. 1997 yılında bir önceki yıla göre %79'luk artışla yaklaşık 117,5 milyon dolara çıkmıştır. Bu dönem yapılan ihracatta ilk sırayı makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar, bunların aksam ve parçaları; ikinci sırayı taş, alçı, çimento, amyant, mika vb. eşya, seramik mamulleri, cam ve cam eşya; üçüncü sırayı gıda sanayi müstahsalları almıştır. 1998 yılında ihracatımız bir önceki yıla göre %18,5 oranında azalma kaydetmiş olmakla birlikte 2000 yılında bir önceki yıla göre %12,6'lık artış göstererek yaklaşık 120 milyon dolara çıkmıştır.

1998 yılında yapılan ihracatta ilk sırayı adi metaller ve adi metallere eşya; ikinci sırayı makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar, bunların aksam ve parçaları, üçüncü sırayı ise kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri almaktadır. 2004 yılında ihracatımız bir önceki yıla göre %205 artarak yaklaşık 215 milyon dolar olmuştur. 2008 yılında ise Türkmenistan'a olan ihracatımız bir önceki yıla göre %95'lik artış göstererek yaklaşık 663 milyon dolara yükselmiştir. Bu yılda yapılan ihracatta birinci sırayı adi metaller ve adi metallere eşya; ikinci sırayı makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar; üçüncü sırayı ise plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri almaktadır.

2010 yılında Türkmenistan'a ihracatımız 1 milyar doların üzerindedir. 2013 yılında bir önceki yıla göre %32 oranında artış göstererek 1.957.484.112 dolar olmuştur. 2010 yılında yapılan ihracatta birinci sırayı 668.687.414 dolar ile makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar; ikinci sırayı 408.866.535 dolar ile adi metaller ve adi metallere eşya; üçüncü sırayı 140.215.382 dolar ile mobilyalar, yatak takımları almaktadır. 2014 yılında ise ihracatımız bir önceki yıla göre %14 oranında artarak 2.232.838.303 dolara yükselmiştir. Bu yılda yapılan ihracatta 781.263.687 dolar ile birinci sırayı makineler, mekanik cihazlar; 503.797.372 dolar ile ikinci sırayı adi metaller ve adi metallere eşya almakta; plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri ise 159.258.468 dolar ile üçüncü sırada bulunmaktadır.

Türkiye'nin Türkmenistan'dan ithalatı 1992 yılında 21.181.243 dolarla başlamış, 1993 yılında %263'lük artışla yaklaşık 77 milyon dolara yükselmiştir. 1992-2014 yılları arasında ithalatımız zaman zaman azalmalar göstermekle birlikte genellikle artarak devam etmiştir (Grafik 1). 1995 yılında bir önceki yıla göre ithalatımız %70,6 artarak yaklaşık 112 milyon dolara çıkmıştır. 1995 yılında yapılan ithalatın %93'ünü dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya oluşturmaktadır ki dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya alımında bir önceki yıla göre %73 oranında artış kaydedilmiştir.

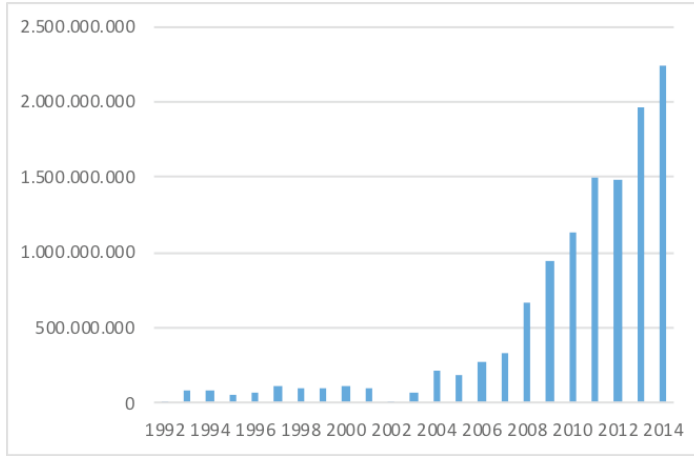
Tablo 1. 1992-2014 Yılları Arasında Türkiye-Türkmenistan Ticari İlişkileri

Yıllar	Türkiye'nin ihracatı (\$)	Türkiye'nin ithalatı (\$)	Ticaret hacmi (\$)	Ticaret dengesi (\$)
1992	7.495.327	21.181.243	28.676.570	-13.685.916
1993	83.847.899	76.892.710	160.740.609	- 6.955.189
1994	84.153.178	65.559.651	149.712.829	18.593.527
1995	56.283.201	111.825.801	168.109.002	55.542.600
1996	65.659.136	100.313.962	165.973.098	-34.654.826
1997	117.533.514	73.547.097	191.080.611	43.986.417
1998	95.813.371	41.995.135	137.808.506	53.818.236
1999	106.627.694	67.028.806	173.656.500	39.598.888
2000	120.155.152	97.877.997	218.033.149	22.277.155
2001	105.277.888	71.738.647	177.016.535	33.539.241
2002	10.020.805	106.348.207	116.369.012	-96.327.402
2003	70.347.340	123.681.653	194.028.993	-53.334.313
2004	214.847.966	175.795.198	390.643.164	39.052.768
2005	180.634.720	160.743.539	341.378.259	19.891.181
2006	281.325.145	189.923.822	471.248.967	91.401.323
2007	339.988.929	396.723.086	736.712.015	-56.734.157
2008	662.932.585	389.305.345	1.052.237.930	273.627.240
2009	945.655.411	327.559.251	1.273.214.662	618.096.160
2010	1.139.825.348	386.342.009	1.526.167.357	753.483.339
2011	1.493.335.582	392.712.335	1.886.047.917	1.100.623.247
2012	1.480.051.810	303.506.877	1.783.558.687	1.176.544.933
2013	1.957.484.112	653.814.962	2.611.299.074	1.303.669.150
2014	2.232.838.303	624.090.765	2.856.929.068	1.608.747.538

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.²⁰

1995 yılında yapılan ithalatta ikinci sırayı ham postlar, deriler, köseleler, deri-saraciye eşyası, çantalar; üçüncü sırayı ise adi metaller ve adi metallere eşya almaktadır. 1995 sonrasında Türkmenistan'dan ithalatımızda azalışlar olmuş ve 1998 yılında yaklaşık 42 milyon dolara inmiştir. Bu tarihteki ithalatımızda ilk sırayı 1998 yılı ithalatımızın %89'unu oluşturan dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya almakta olup bu madde ithalatımızda bir önceki yıla göre %43'lük azalma söz konusu olmuştur.

20 <http://rapory.tuik.gov.tr/> [Erişim tarihi: 04.02.2015].

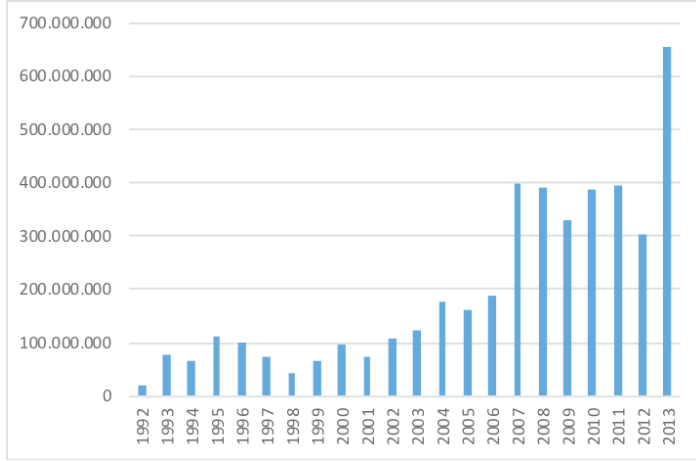

Grafik 1. Türkiye'nin Türkmenistan'a ihracatı (1992-2014) \$ (Dolar)

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

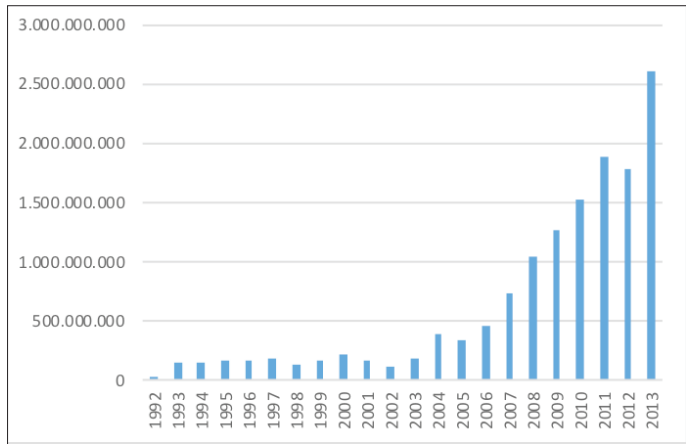
2002 yılına kadar 100 milyon doların altında seyreden ithalatımız, bu tarihte bir önceki yıla göre %48'lik artış göstererek 106.348.207 dolara yükselmiştir. 2002 yılında yapılan ithalatta birinci sırayı söz konusu yıl ithalatının %70'ini oluşturan dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya almış olup; ikinci sırada plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri; üçüncü sırada ise mineral maddeler bulunmaktadır. İthalatımız 2005 yılı haricinde 2007 yılına kadar 100 milyon doların üstünde artış gösteren bir seyir izlemiştir. 2007 yılındaki ithalatımız bir önceki yıla göre %109'luk artış kaydederek yaklaşık 397 milyon dolara yükselmiştir.

2007 yılında yapılan ithalatın %47'sini mineral maddeler, %45'ini dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya, %6'sını plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri oluşturmaktadır. 2013 yılına kadar 300 milyon civarında seyreden ithalatımız bu tarihte bir önceki yıla göre %115 artış göstererek yaklaşık 654 milyon dolara çıkmış olup aynı zamanda 1992-2014 yılları arasındaki ithalatımızın en yüksek değerini bulmuştur (Grafik 2). 2013 yılındaki ithalatımızın %68'ini dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya, %28'ini mineral maddeler, %3'ünü plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri meydana getirmektedir.

Grafik 2. Türkiye'nin Türkmenistan'dan ithalatı (1992-2014) \$

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Grafik 3. Türkiye-Türkmenistan ticaret hacmi (1992-2014) \$

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2014 yılında Türkmenistan'dan ithalatımız bir önceki seneye göre %5 oranında azalma kaydederek 624 milyon dolar civarına inmiştir. Bu tarihte ithalatımızın %74'ünü dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya, %16'sını mineral maddeler, %8'ini plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri oluşturmaktadır.

Türkmenistan ile ülkemiz arasındaki dış ticaret hacmi 2002 yılına kadar zaman zaman inişli çıkışlı bir seyir izlese de genellikle artmıştır (Grafik 3). 2002 yılından itibaren ise (2012 yılı hariç)

sürekli artış göstermiş ve 2013 yılında bir önceki yıla göre %46 artış ile 2.611.299.074 dolar, 2014 yılında ise %9,4 artış ile 2.856.929.068 dolar seviyesine çıkmıştır.

Türkmenistan ile ilk ticari ilişkilerimizin başladığı 1992 yılı ithalatımızın daha çok olduğu ve ticaret dengesinde 13.685.916 dolar açık verdiğimiz yıl olmuştur. 1993, 1994 yıllarında ticaret dengesi ülkemiz lehine artış göstermiştir. Bu tarihten itibaren 1995, 1996, 2002, 2003 ve 2007 yılları haricinde iki ülke arasındaki ticaret dengesi ülkemiz lehine sürekli artış göstermiş ve 2014 yılında 1.608.747.538 dolara çıkmıştır.

2. Madde Gruplarına Göre Türkiye-Türkmenistan Dış Ticaretinin Gelişimi

2.1. Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler

Bu grup; canlı hayvan, et ve yenilen sakatat, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar, süt ürünleri, yumurta, tabii bal, kıl, kemik, boynuz vb. gibi diğer hayvansal menşeli ürünlerden meydana gelmiştir.

Tablo 2. Türkiye'nin Türkmenistan'a Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	-	2004	649.804
1993	52.400	2005	969.530
1994	153.868	2006	317.471
1995	113.471	2007	431.596
1996	220.805	2008	451.698
1997	438.624	2009	568.252
1998	332.634	2010	1.105.020
1999	671.679	2011	4.591.049
2000	196.126	2012	2.823.153
2001	178.063	2013	2.895.113
2002	201.975	2014	6.016.181
2003	306.912		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkiye'nin Türkmenistan'a canlı hayvan ve hayvansal ürün ihracatı 1993 yılında 52.400 dolar ile başlamıştır (Tablo 2). 1999 yılına kadar ihracatımız artış göstermiş, 2000 yılında görülen azalmadan sonra 2005 yılına kadar artmış, 2006 yılındaki azalmadan sonra ise giderek artarak 2011 yılında 4.591 dolara ulaşmış, en yüksek artış 2014 yılında olmuştur. Hayvansal ürünler içinde en çok ihraç edilen süt ürünleri, yumurta, tabii bal, diğer yenilebilir hayvansal menşeli ürünler olmuştur. Bunu et ve yenilen sakatat, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar, canlı hayvanlar, diğer hayvansal menşeli ürünler (kıl, kemik, boynuz vb.) takip etmektedir.

Türkiye'nin Türkmenistan'dan canlı hayvan ve hayvansal ürün ithalatı ele alındığında, Tablo 3'te de görüleceği gibi ithalatın istikrarlı olmadığı, bazı yıllar bu ürün alımının yapılmadığı görülmektedir. İthalatın başladığı 1992 yılında 9.559 dolarlık canlı hayvan ve hayvansal ürün alımı yapılmışken, 1995 yılında ithalat 94.867 dolara, 1998 yılında 295.513 dolara yükselmiştir. Bu tarihten 2008 yılına kadar olan süre içinde ithalat miktarında azalma olduğu gibi altı yıl bu ürünün alımının yapılmadığı görülmektedir. 2010 yılında 630.850 dolar ile en yüksek alım gerçekleşmiş, üç yıllık aradan sonra 2014 yılında (Tablo 3) 12.500 dolarlık ithalat yapılmıştır. 2014 yılı ithalatında kıl, kemik, boynuz vb. gibi diğer hayvansal menşeli ürünler yer almaktadır.

Tablo 3. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	9.559	2004	-
1993	74.531	2005	-
1994	-	2006	-
1995	94.867	2007	-
1996	84.208	2008	274.042
1997	239.714	2009	367.200
1998	295.513	2010	630.850
1999	197.656	2011	-
2000	78.697	2012	-
2001	-	2013	-
2002	712	2014	12.500
2003	-		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2.2. Bitkisel Ürünler

Bu grubu meydana getiren ürünler; canlı ağaçlar ve diğer bitkiler, yumrular, kökler ve benzerleri, kesme çiçekler ve süs yaprakları, yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler, kahve, çay ve baharat, hububat, değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni, yağlı tohum ve meyveler, sanayide ve tıpta kullanılan bitkiler, saman ve kaba yem, lak, sakız, reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülusalalar, örülmeye elverişli bitkisel maddelerdir.

Türkmenistan'a bitkisel ürün ihracatımız 1993 yılında başlamıştır (Tablo 4). 1993-2011 yılları arasında olan ihracatın en yüksek olduğu yıl 1993 olup bu tarihte Türkmenistan'a en çok değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni ve hububat ihracatı yapılmıştır.

Tablo 4. Türkiye'nin Türkmenistan'a Bitkisel Ürün İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	-	2004	2.394.418
1993	15.662.736	2005	1.363.505
1994	4.180.120	2006	2.871.184
1995	763.658	2007	2.228.006
1996	944.863	2008	3.205.252
1997	906.639	2009	6.237.241
1998	1.163.141	2010	10.974.203
1999	775.744	2011	19.216.804
2000	814.934	2012	14.563.184
2001	598.091	2013	18.274.875
2002	749.324	2014	20.798.366
2003	1.004.585		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

1998 yılından günümüze kadar olan süre içinde bitkisel ürün ihracatında canlı ağaçlar ve diğer bitkiler, yumrular, kökler ve benzerleri, kesme çiçekler ve süs yaprakları birinci sırayı almıştır. Bitkisel ürün ihracatımız yıllar itibarı ile dalgalı bir seyir izlese de özellikle son yıllarda genel bir artıştan söz edilebilir. Nitekim 2014 yılında bitkisel ürün ihracatımızda 20.798.366 dolar ile en yüksek artış gerçekleşmiş olup bu ihracatta canlı ağaçlar ve diğer bitkiler, yumrular, kökler ve benzerleri, kesme çiçekler ve süs yaprakları birinci sırada yer alırken, onu yenilen meyveler, yağlı tohum ve meyveler, sanayide ve tıpta kullanılan bitkiler, saman ve kaba yem, yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular takip etmiştir.

Tablo 5. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Bitkisel Ürün İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	-
1993	-	2005	-
1994	-	2006	-
1995	22.580	2007	-
1996	18.814	2008	-
1997	-	2009	63.718
1998	-	2010	37.827
1999	45.627	2011	191.474
2000	810.107	2012	263.931
2001	389.154	2013	322.823
2002	6.938	2014	3.424.155
2003	19.365		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkiye'nin Türkmenistan'dan bitkisel ürün ithalatı incelendiğinde (Tablo 5), 1995 ve 1996 yıllarında yapılan ithalattan sonra iki yıl ithalat yapılmamış, 1999 yılında yaklaşık 46 bin dolar olan ithalat 2000 yılında 810 bin dolara çıkmış, 2004 yılına kadar azalma göstermiş ve 2004 yılından 2009 yılına kadar Türkmenistan'dan bitkisel ürün alımı yapılmamıştır. 2011 yılından itibaren ise bitkisel ürün ithalatımız giderek artış göstermiş ve 2014 yılında 3.424.155 doları bulmuştur. 2014 yılında ithal edilen ürünler arasında canlı ağaçlar ve diğer bitkiler, yumrular, kökler ve benzerleri, kesme çiçekler ve süs yaprakları ilk sırayı almakta, ikinci sırada ise değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni gelmektedir.

2.3. Hayvansal ve Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar

Bu grupta hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemelik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar bulunmaktadır.

Tablo 6. Türkiye'nin Türkmenistan'a Hayvansal ve Bitkisel Katı ve Sıvı Yağ İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	-	2004	3.602.601
1993	149.315	2005	4.522.752
1994	780.781	2006	3.902.680
1995	250.492	2007	5.845.813
1996	354.883	2008	6.288.381
1997	6.258.911	2009	4.559.476
1998	1.395.802	2010	6.852.478
1999	2.533.168	2011	8.820.155
2000	1.173.607	2012	8.567.082
2001	1.042.382	2013	5.819.081
2002	2.074.555	2014	5.189.861
2003	3.092.611		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan'a hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağ, yemelik katı yağ, hayvansal ve bitkisel mum ihracatı 1993 yılında 149.315 dolarla başlamış olup, dalgalı bir seyir izlemekle birlikte genelde artış göstermiştir. Ülkemizde 1990'lardan sonra, yağ bitkilerinin üretimindeki artışla birlikte yağ ihracatımızda da artışlar söz konusu olmuştur. Böylece 1997 yılında yağ ihracatı 6.258.911 dolara yükselmiştir. Sonraki yıllarda ihracat miktarının azaldığı görülmektedir (Tablo 6). Ancak ihracatımız 2008 yılında 6.852.478 doları bulmuştur. Bu ürün ihracatımızda en yüksek değere 2011 yılında 8.820.155 dolar ile ulaşılmıştır. Bu tarihten itibaren ihracatımız azalma göstererek 2014 yılında 5.189.861 dolar olmuştur.

Türkmenistan'dan hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağ, yemelik katı yağ, hayvansal ve bitkisel mum ithalatı 61.677 dolar ile sadece 2014 yılında gerçekleşmiştir.

2.4. Gıda Sanayi Müstahsalları

Bu grubu meydana getiren ürünler; et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar veya diğer su omurgasızlarının müstahzarları; şeker ve şeker mamulleri; kakao ve kakao müstahzarları; hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları; pastacılık ürünleri; sebzeler, meyveler, sert kabuklu meyveler ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar; yenilen çeşitli gıda müstahzarları (kahve hülusalari, çay hülusalari, mayalar, soslar vb.); meşrubat, alkollü içkiler ve sirke; gıda sanayinin kalıntı ve döküntüleri, hayvanlar için hazırlanmış kaba yemlerdir.

Bu grup ürünlerinde Türkmenistan'a ilk ihracat 1.916.074 dolarlık satış ile 1992 yılında başlamıştır. 1992 yılı toplam ihracatının %86'sı, değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni içeren gıdalardan oluşmaktadır. Bu bölümdeki ihracatımızda zaman zaman artış ve azalışlar olmakla birlikte süreklilik görülmektedir. Özellikle 2008 yılı sonrası giderek artış hızlanmış olup 2013 yılında 49.514.834 dolar ile en yüksek seviyesine çıkmıştır (Tablo 7). 2013 yılı ihracatında bu grup içinde hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları; pastacılık ürünleri; sebzeler, meyveler, sert kabuklu meyveler başta olmak üzere kakao ve kakao müstahzarları, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke başta gelen ihraç ürünleri olmuştur.

Tablo 7. Türkiye'nin Türkmenistan'a Gıda Sanayi Müstahsalları İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	1.916.074	2004	8.000.243
1993	955.578	2005	8.381.173
1994	3.659.097	2006	8.192.362
1995	6.640.320	2007	9.617.859
1996	8.681.873	2008	17.939.109
1997	16.533.916	2009	20.058.840
1998	15.761.346	2010	26.867.849
1999	15.811.923	2011	38.653.453
2000	8.227.606	2012	44.339.789
2001	4.215.789	2013	49.514.834
2002	4.326.243	2014	46.764.112
2003	7.533.163		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Bu grup ürünlerinde Türkmenistan'dan ilk ithalat 1997 yılında 60 dolarla (Tablo 8) başlamış olup, 1998 yılında başta gıda sanayinin kalıntı ve döküntüleri, hayvanlar için hazırlanmış kaba yemler olmak üzere sebzeler, meyveler, sert kabuklu meyveler, kakao ve kakao müstahzarlarını içeren gıdalar alınmıştır. Aralıklı olarak 2000, 2005, 2007, 2009 yıllarında yapılan ithalatlardan sonra 2011 yılından 2014 yılına kadar artış ve azalışlarla ithalatın sürdüğü görülmektedir. Bu grup ürünlerinde en yüksek ithalat 2012 yılında 190.155 dolar ile gerçekleşmiş olup et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar veya diğer su omurgasızlarının müstahzarları başta olmak üzere meşrubat, alkollü içkiler ve sirke gibi gıdalardan oluşmaktadır.

Tablo 8. *Türkiye'nin Türkmenistan'dan Gıda Sanayi Müstahsalları İthalatı (1992-2014)*

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	-
1993	-	2005	240
1994	-	2006	-
1995	-	2007	381
1996	-	2008	-
1997	60	2009	1.810
1998	68.072	2010	-
1999	-	2011	3.821
2000	10.820	2012	190.155
2001	-	2013	39.337
2002	-	2014	12.287
2003	-		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2.5. Mineral Maddeler

Bu grupta tuz, kükürt, toprak ve taş, alçı, kireç ve çimento, metal cevherleri, cüruf ve kül, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar bulunmaktadır.

Bu grup ihracatımızda Türkmenistan'a ilk satış 1993 yılında 2.296.177 dolarla gerçekleşmiştir. İhracatımız 1993 yılından 2014 yılına kadar azalış ve artışlar görülmekle birlikte süreklilik arz etmektedir. 2000 yılında 3.233.379 dolar olan ihracatımız, 2008 yılında 15.927.344 dolara yükselmiştir. 2014 yılında bir önceki yıla göre %4,7 artışla 27.474.936 dolar olmuştur.

Tablo 9. *Türkiye'nin Türkmenistan'a Mineral Madde İhracatı (1992-2014)*

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	-	2004	4.548.508
1993	2.296.177	2005	4.447.459
1994	1.065.078	2006	6.132.356
1995	315.840	2007	6.967.198
1996	756.149	2008	15.927.344
1997	1.126.390	2009	23.231.018
1998	1.122.827	2010	21.840.629
1999	2.342.789	2011	25.189.875
2000	3.233.379	2012	19.999.799
2001	2.666.598	2013	26.239.971
2002	2.696.500	2014	27.474.936
2003	3.531.331		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan'dan mineral madde ithalatımız ise ilk olarak 1992 yılında 1.181.494 dolar ile başlamış, 1993 yılında 5.630.065 dolara çıkmıştır. 1995, 1996 ve 1998 yılında ithalat yapılmamıştır. Yıllar içinde ithalatımızda azalma ve artışlar olmakla birlikte süreklilik ve genellikle 2006 sonrasında hızlı bir artış söz konusudur. 225.995.361 dolar ile (Tablo 10) en yüksek ithalat değerimiz 2008 yılında gerçekleşmiştir. Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler ithalatımızdaki başlıca ürünlerdir.

Tablo 10. *Türkiye'nin Türkmenistan'dan Mineral Madde İthalatı (1992-2014)*

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	1.181.494	2004	26.677.006
1993	5.630.065	2005	33.523.710
1994	287.232	2006	32.735.801
1995	–	2007	186.510.937
1996	–	2008	225.995.361
1997	616	2009	142.822.615
1998	–	2010	55.274.121
1999	9.009.465	2011	136.406.587
2000	2.326.095	2012	25.038.858
2001	6.797.610	2013	185.316.106
2002	10.602.056	2014	96.757.555
2003	12.876.385		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2.6. Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri

Bu grubu meydana getiren ürünler; inorganik kimyasallar, kıymetli metal, radyoaktif element, metal ve izotopların organik-inorganik bileşikleri, organik kimyasal ürünler, eczacılık ürünleri, gübreler, debagatte ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanenler, boyalar, pigmentler, vernikler, macunlar, mürekkepler, uçucu yağlar, parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları, sabunlar, yüzey-aktif organik maddeler, yıkama-yağlama müstahzarları, mumlar, bakım müstahzarları, dişçilik müstahzarları, alüminoid maddeler, değişikliğe uğramış nişasta esaslı ürünler, tutkallar, enzimler, barut ve patlayıcı maddeler, pirotekni mamulleri, kibritler, piroforik alaşımlar, ateş alıcı maddeler, muhtelif kimyasal maddeler (biodizel, yangın söndürme maddeleri, dezenfektanlar, haşarat öldürücüler vb.)dir.

Türkmenistan'a bu gruptaki ihracatımız 1992 yılında 1.801.840 dolarlık kimyasal ihracatı ile gerçekleşmiştir (Tablo 11). 1996 yılına kadar genelde artış gösteren ihracatımız bu tarihte 16.680.691 dolardır.

Tablo 11. Türkiye'nin Türkmenistan'a Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	1.801.840	2004	19.575.853
1993	2.848.362	2005	18.764.953
1994	3.416.074	2006	22.656.205
1995	3.211.579	2007	28.287.304
1996	4.862.835	2008	36.455.490
1997	7.722.111	2009	57.095.665
1998	12.467.377	2010	70.091.852
1999	16.680.691	2011	76.894.391
2000	16.226.798	2012	89.771.473
2001	10.428.482	2013	106.935.153
2002	12.714.840	2014	109.493.041
2003	13.778.013		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

1999 yılı ihracatında debagatte ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanenler, boyalar, pigmentler, vernikler, macunlar, mürekkepler en fazla ihracatı yapılan ürünler olmuştur. 2005 yılından itibaren kimya sanayi ürünleri ihracatının artış kaydettiği görülmektedir. 2005 yılında 18.764.953 dolar olan ihracatımız, 2008 yılında 36.455.490 dolara yükselmiştir. 2014 yılında bir önceki yıla göre %2,3 artarak 109.493.041 dolara yükselmiş olup bu tarihteki ihracatımızda en çok debagatte ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanenler, boyalar, pigmentler, vernikler, macunlar, mürekkepler, uçucu yağlar, parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları, sabunlar, yüzey-aktif organik maddeler, yıkama-yağlama müstahzarları, mumlar, bakım müstahzarları, dişçilik müstahzarları, muhtelif kimyasal maddeler (biodizel, yangın söndürme maddeleri, dezenfektanlar, haşarat öldürücüler vb.) gibi ürünler yer almaktadır.

Bu grupta Türkmenistan'dan ithalatımız 55.201 dolar ile 1994 yılında başlamış olup yıllar içinde artışlar, azalışlar olmuş, bu arada 2003, 2004, 2007, 2008 yıllarında ise ithalat yapılmamıştır (Tablo 12). Bu grupta en fazla ithalatın yapıldığı yıl 2014 olup 8.034.459 dolarlık alım yapılmıştır. 2014 yılında ithal edilen ürünler; gübreler, muhtelif kimyasal maddeler (biodizel, yangın söndürme maddeleri, dezenfektanlar, haşarat öldürücüler vb.) ve inorganik kimyasallar gibi kimya sanayi ürünleri olmuştur.

Tablo 12. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	-
1993	-	2005	20.179
1994	55.201	2006	13.687
1995	5.365	2007	-

1996	55.675	2008	-
1997	5.225	2009	73.161
1998	30.833	2010	881
1999	1.103	2011	5.529
2000	46.649	2012	1.795
2001	17.114	2013	38.438
2002	40.643	2014	8.034.459
2003	-		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2.7. Plastik, Kauçuk ve Bunların Mamulleri

Bu grupta plastik ve mamulleri, kauçuk ve kauçuktan eşya bulunmaktadır.

Türkmenistan'a bu bölümdeki ihracatımız 1.143.779 dolar ile 1992 yılında başlamıştır. Bu tarihte ihraç edilen ürünlerin %97'sini plastik ve mamulleri oluşturmaktadır. Bu gruptaki ürün ihracatımız, 2005 yılına kadar yıldan yıla azalış ve artışlar göstererek kesintisiz devam etmiştir. 2005 yılında bu gruptaki ihracatımız 16.856.729 dolara yükselmiş ve ihraç edilen ürünlerin %93'ünü plastik ve mamulleri oluşturmuştur. 2005 yılından 2014 yılına kadar ihracatımız hızlı artış göstermiştir.

Tablo 13. Türkiye'nin Türkmenistan'a Plastik, Kauçuk ve Bunların Mamulleri İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	1.143.779	2004	14.585.148
1993	1.666.628	2005	16.856.729
1994	3.752.854	2006	18.751.508
1995	1.999.175	2007	22.231.508
1996	3.146.285	2008	46.241.712
1997	4.555.066	2009	68.030.041
1998	3.809.151	2010	94.940.167
1999	4.853.391	2011	99.251.947
2000	6.701.230	2012	100.196.352
2001	6.978.418	2013	113.571.824
2002	8.659.379	2014	159.258.468
2003	16.296.132		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2007 yılında yaklaşık 22 milyon dolar, 2009 yılında 68 milyon dolar, 2011 yılında 99 milyon dolar olan ihracatımız, 2014 yılında 159 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 13). 2014 yılında bu grup ihracatının %86'sını plastik ve mamulleri oluşturmaktadır.

Tablo 14. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Plastik, Kauçuk ve Bunların Mamulleri İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	23.144.733
1993	-	2005	20.605.505
1994	-	2006	4.952.538
1995	-	2007	24.394.004
1996	625	2008	30.014.610
1997	39.158	2009	28.053.978
1998	3.317	2010	11.282.415
1999	85.785	2011	6.159.077
2000	4.622	2012	17.991.953
2001	1.192.446	2013	18.115.932
2002	15.309.537	2014	47.581.424
2003	19.027.913		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Ülkemizde plastik sanayinin gelişmiş olması, uluslararası standartlarda üretimin gerçekleşmesi, bu ürün grubunun ihracatının artmasında etkili bir faktördür.

Türkmenistan'dan bu grup ithalatımız 1996 yılında 625 dolar ile başlamıştır. Bu tarihten itibaren artış ve azalışlarla ithalatımız dalgalı bir seyir izlemiştir. 2001 yılında 1.192.446 dolar olan ithalatımız 2004 yılında 23.144.733 dolara yükselmiştir. 2014 yılında bir önceki yıla göre %162 artarak 47.581.428 dolar plastik ve mamulleri alımı yapılmıştır (Tablo 14).

2.8. Ham Postlar, Deriler, Köseleler, Deri-Saraciye Eşyası, Çantalar

Bu grubu meydana getiren ürünler; ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler, deri-saraciye eşyası, seyahat eşyası, el çantaları vb. mahfazalar, hayvan bağırsağından mamul eşyadır.

Bu bölüm ürünlerinde Türkmenistan'a ihracatımız 1992 yılında 842.651 dolar ile başlamıştır (Tablo 15). 1992 yılında bu grup ihracatının %88'ini ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler oluşturmaktadır. 1992 yılından 2010 yılına kadar bu grup ihracatımız artış ve azalışlarla dalgalı bir seyir izlemiştir. 2010 yılında 911.864 dolar olan ihracatımızın %98'ini deri-saraciye eşyası, seyahat eşyası, el çantaları vb. mahfazalar, hayvan bağırsağından mamul eşya oluşturmaktadır.

2014 yılı 2.090.891 dolar ile bu bölüm ihracatının en yüksek olduğu yıl olup %73'ü deri-saraciye eşyası, seyahat eşyası, el çantaları vb. mahfazalar, hayvan bağırsağından mamul eşyadan meydana gelmektedir.

Tablo 15. *Türkiye'nin Türkmenistan'a Ham Postlar, Deriler, Köseleler, Deri-Saraciyeye Eşyası, Çantalar İhracatı (1992-2014)*

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	842.651	2004	536.040
1993	453.990	2005	166.320
1994	210.992	2006	183.193
1995	1.962.748	2007	474.475
1996	845.457	2008	416.876
1997	1.926.024	2009	912.759
1998	264.635	2010	911.864
1999	850.534	2011	886.829
2000	318.525	2012	1.120.887
2001	490.013	2013	1.797.063
2002	908.755	2014	2.090.891
2003	962.790		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan'dan bu grup ithalatı 1992 yılında 493.749 dolarlık (Tablo 16) ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler alımıyla başlamıştır. İthalatımız artış ve azalışlarla dalgalı bir seyir izlemiştir. 1996 yılında 7.724.307 dolarlık, 2003 yılında 137.178 dolarlık, 2007 yılında 7.580.220 dolarlık, 2014 yılında ise 6.706.495 dolarlık ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler alımı gerçekleşmiştir. Bu grup ürünlerinde 1992, 2000, 2003 yılları haricinde ithalatımızın ihracatımızdan fazla olduğu görülmektedir. Ülkemiz deri sektörü hızlı bir gelişme içindedir. Aynı zamanda deri sektöründe önemli miktarda hammadde ithal edilmektedir.

Tablo 16. *Türkiye'nin Türkmenistan'dan Ham Postlar, Deriler, Köseleler, Deri-Saraciyeye Eşyası, Çantalar İthalatı (1992-2014)*

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	493.749	2004	1.290.559
1993	1.525.960	2005	1.536.274
1994	3.689.165	2006	3.721.650
1995	5.873.290	2007	7.580.220
1996	7.724.307	2008	2.796.510
1997	5.033.304	2009	1.498.908
1998	2.590.651	2010	5.916.102
1999	333.210	2011	6.433.203
2000	276.161	2012	6.926.923
2001	1.191.782	2013	6.517.553
2002	4.021.326	2014	6.706.495
2003	137.178		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2.9. Ağaç ve Ahşap Eşya, Odun Kömürü, Mantar ve Mantardan Eşya, Hasırdan, Sazdan veya Örülmeye Elverişli Diğer Maddelerden Mamuller

Bu grup içerisinde ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü, mantar ve mantardan eşya, hasırdan, sazdan veya örülmeye elverişli diğer maddelerden mamuller, sepetçi ve hasırcı eşyası yer almaktadır.

Tablo 17. Türkiye'nin Türkmenistan'a Ağaç ve Ahşap Eşya, Odun Kömürü, Mantar ve Mantardan Eşya, Hasırdan, Sazdan veya Örülmeye Elverişli Diğer Maddelerden Mamuller İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	-	2004	2.751.139
1993	88.284	2005	5.142.270
1994	998.217	2006	9.884.888
1995	903.097	2007	8.685.286
1996	1.205.389	2008	17.488.051
1997	1.441.353	2009	28.747.353
1998	687.965	2010	38.917.641
1999	1.292.306	2011	46.415.161
2000	1.788.166	2012	49.742.437
2001	1.271.597	2013	67.107.312
2002	2.444.415	2014	65.037.890
2003	3.488.036		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Bu grupta Türkmenistan'a ihracatımız 88.284 dolar ile 1993 yılında başlamıştır (Tablo 17). 1993 yılında bu ürün grubu ihracatımızın %99,5'i ağaç ve ahşap eşyadan meydana gelmiştir. İhracatımız 2005 yılına kadar artış ve azalışlarla dalgalı bir seyir izlemiştir. 1997 yılında 1.441.353 dolar olan ihracatımız 1998 yılında 687.965 dolara inmiş, 2003 yılında ise 3.448.036 dolara yükselmiştir. 2003 yılında yapılan bu ürün grubu ihracatımızın %99'unu ağaç ve ahşap eşya meydana getirmiştir. 2007 ve 2014 yılları haricinde 2005 yılından itibaren bu ürün grubunda sürekli bir artıştan söz edilebilir. En yüksek artış 67.107.312 dolar ile 2013 yılında gerçekleşmiştir. 2013 yılında bu ürün grubundaki ihracatımızın %99,9'u ağaç ve ahşap eşyadan meydana gelmiştir.

Tablo 18. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Ağaç ve Ahşap Eşya, Odun Kömürü, Mantar ve Mantardan Eşya, Hasırdan, Sazdan veya Örülmeye Elverişli Diğer Maddelerden Mamuller İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	10.764	2004	701
1993	-	2005	-
1994	-	2006	-
1995	-	2007	-
1996	77.957	2008	707
1997	2.279	2009	-
1998	-	2010	991
1999	-	2011	-
2000	5.400	2012	664
2001	465	2013	435
2002	-	2014	-
2003	-		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan'dan bu bölümdeki ithalatımız 1992 yılında 10.764 dolarlık ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü alımıyla başlamıştır. Üç sene alım olmamış, 1996 yılında ithalatımız 77.957 dolara çıkmış olup ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü alımı gerçekleşmiştir. 1996 yılı bu ürün grubu içinde en fazla ithalatımızın yapıldığı yıl olmuştur. 1997 yılı sonrasında iki yıl ithalat olmamış, 2000 yılında 5.400 dolar, 2001 yılında 465 dolarlık ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü alımı yapılmıştır. İki yıl ithalat yapılmamış, 2004 yılında 701 dolarlık bu ürün alımı gerçekleşmiş, üç yıllık aradan sonra 2008 yılında 707 dolarlık ithalat yapılmıştır (Tablo 18). 2009, 2011, 2014 yıllarında bu ürün grubunda ithalat gerçekleşmemiştir. 2013 yılı 435 dolarlık ithalat ile en az ithalatın yapıldığı yıl olmuştur.

2.10. Odun veya Diğer Lifli Selülozik Maddelerin Hamurları, Kağıt veya Karton, Kağıt Hamurundan, Kağıttan veya Kartondan Eşya, Basılı Kitaplar

Bu grupta odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları, kağıt veya karton, geri kazanılmış kağıt veya karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya, basılı kitap, gazete, resim ve baskı sanayinin diğer mamulleri, el ve makine yazısı metin ve planlar bulunmaktadır.

Türkmenistan'a bu gruptaki ilk ihracatımız 1992 yılında 1.059 dolarlık kağıt veya karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya satışı ile başlamıştır. 1993 yılında ihracatımız 188.399 dolara çıkmıştır (Tablo 19). 1998 yılına kadar ihracatımızda sürekli bir artış görülmüştür. 1998 yılında ihracattaki azalmadan sonra 2000 yılında ihracatımız 4.101.453 dolara çıkmış olup, bu ürün grubu ihracatımızın %94'ü kağıt veya karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşyadan, %6'sı basılı kitap, gazete, resim ve baskı sanayinin diğer mamulleri, el ve makine yazısı metin ve planlardan oluşmaktadır.

Tablo 19. Türkiye'nin Türkmenistan'a Odun veya Diğer Lifli Selülozik Maddelerin Hamurları, Kağıt veya Karton, Kağıt Hamurundan, Kağıttan veya Kartondan Eşya, Basılı Kitap İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	1.059	2004	5.069.164
1993	188.399	2005	4.754.116
1994	766.422	2006	3.748.346
1995	955.575	2007	4.146.748
1996	1.499.451	2008	7.461.010
1997	2.907.635	2009	8.169.310
1998	2.511.536	2010	11.371.971
1999	3.366.082	2011	13.649.077
2000	4.101.453	2012	10.001.321
2001	3.557.193	2013	11.954.117
2002	4.081.782	2014	11.367.533
2003	4.465.591		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2001 yılında ihracatta bir azalma olmuş, 2002 yılından itibaren artarak 2004 yılında 5.069.164 dolara yükselmiş olup, bu ürün grubu ihracatımızın %93'ü kağıt veya karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya, %7'si ise basılı kitap, gazete, resim ve baskı sanayinin diğer mamulleri, el ve makine yazısı metin ve planlardan meydana gelmektedir.

Tablo 20. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Odun veya Diğer Lifli Selülozik Maddelerin Hamurları, Kağıt veya Karton, Kağıt Hamurundan, Kağıttan veya Kartondan Eşya, Basılı Kitap İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	–	2004	–
1993	–	2005	274
1994	–	2006	7.917
1995	–	2007	–
1996	818	2008	–
1997	969	2009	1.206
1998	9.022	2010	–
1999	50	2011	2.292
2000	–	2012	1.247
2001	400	2013	–
2002	286	2014	7.400
2003	267		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2007 yılına kadar artış ve azalışlarla birlikte 2007 yılından itibaren 2011 yılına kadar ihracat artarak devam etmiş ve 2011 yılında bu ürün grubu ihracatımızın en yüksek rakamı olan 13.649.077 dolara ulaşılmıştır. 2011 yılındaki bu ürün grubu ihracatımızın %97'si kağıt veya karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya, %2'si basılı kitap, gazete, resim ve baskı sanayinin diğer mamulleri, el ve makine yazısı metin ve planlardan, %1'i ise odun veya diğer lifli

mamullerden meydana gelen ihracatımız 10 milyon dolar civarında iken, 2013 yılında yaklaşık 12 milyon dolara çıkmış, 2014 yılında ise 11 milyon dolar civarında olmuştur.

Türkmenistan'dan bu grup ithalat, 1996 yılında başlamış olup aralıklı olarak devam etmiştir. 1998 yılında 9.022 dolarlık alımın %98'i kağıt veya karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya, %2'si ise basılı kitap, gazete, resim ve baskı sanayinin diğer mamulleri, el ve makine yazısı metin ve planlardır. 1999 yılında ithalatımız 50 dolara inmiş, 2000 yılında ise herhangi bir alım olmamıştır (Tablo 20). 2001 yılında 400 dolar olan ithalatımız, 2002 yılında 286 dolara inmiş, 2004 yılında ithalat olmamıştır. 2006 yılında ithalatımız 7.917 dolar olmuştur. Bu ürün grubunda iki yıllık aradan sonra ithalatımız 1.206 dolar seviyesinde gerçekleşmiş, 2010 ve 2013 yıllarında bu ürün grubunda ithalat gerçekleşmemiş ve 2014 yılında ise 7.400 dolarlık ithalat yapılmıştır.

2.11. Dokumaya Elverişli Maddeler ve Bunlardan Mamul Eşya

Bu grupta yer alan ürünler; ipek; yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı, at kılından iplik ve dokunmuş mensucat; pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat; dokumaya elverişli diğer bitkisel lifler; kağıt ipliği ve kağıt ipliğinden sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler; sentetik ve suni devamsız lifler; vatka, keçe ve dokunmamış mensucat, özel iplikler, sicim, kordon, ip, halat ve bunlardan mamul eşya; halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları; özel dokunmuş mensucat, dantela, duvar halıları, işlemeler; sıvanmış, kaplanmış veya lamine edilmiş dokunabilir mensucat, dokunabilir maddelerden teknik eşya; örme eşya; örme giyim eşyası ve aksesuarları; örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları; halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeler, dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşyadır.

Tablo 21. Türkiye'nin Türkmenistan'a Dokumaya Elverişli Maddeler ve Bunlardan Mamul Eşya İhracatı (1992-2015)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	472.104	2004	12.993.661
1993	1.438.088	2005	11.885.829
1994	5.861.211	2006	13.964.581
1995	9.358.611	2007	16.371.570
1996	9.705.479	2008	24.847.009
1997	14.453.238	2009	28.931.280
1998	15.772.544	2010	38.478.159
1999	9.880.397	2011	49.559.345
2000	9.506.699	2012	70.102.158
2001	7.596.707	2013	77.767.413
2002	8.225.078	2014	94.001.955
2003	10.720.982		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Bu ürün grubunda Türkmenistan'a ihracatımız 1992 yılında 472.104 dolar ile başlamış olup bu ürün ihracatımızın %64'ü örme giyim eşyası ve aksesuarları, %29'u kağıt ipliği ve sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler ve %7'si ise diğer ürünlerden oluşmuştur. 1998 yılına kadar ihracat sürekli artış kaydetmiş, bu tarihte 9.880.397 dolarlık ihracat yapılmış olup, bu ihracatta birinci sırada halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeler, ikinci sırada sentetik ve suni devamsız lifler, üçüncü sırada ise sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler yer almıştır.

1999 yılından 2002 yılına kadar ve 2005 yılında bu ürün ihracatımızda azalma görülmele birlikte (Tablo 21) 2006 yılından itibaren bu ürün grubu ihracatımız sürekli artış kaydetmiş ve 2014 yılında 94.001.955 dolara çıkarak, en yüksek ihracatın yapıldığı yıl olmuştur. Bu ürün grubu içinde en fazla ihracatı %42 ile halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları oluşturmuştur. 2005 yılından itibaren bu ürün grubu ihracatında halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamalarının ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

2014 yılında bu ürün grubu ihracatının %21'ini örme giyim eşyası ve aksesuarları, %11'ini örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları, %9'unu dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşya, %8'ini votka, keçe ve dokunmamış mensucat, özel iplikler, sicim, kordon, ip, halat ve bunlardan mamul eşya, %5'ini kağıt ipliği ve kağıt ipliğinden sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler, %4'ünü ise diğer ürünler oluşturmaktadır.

Türkmenistan'dan bu bölümdeki ithalatımız 1992 yılında 19.483.675 dolarlık pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat alımı ile başlamıştır. 1993 yılında 68.976.214 dolarlık pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat alımının yanında, 24.343 dolarlık yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı, at kılından iplik ve dokunmuş mensucat alımı da yapılmıştır. Daha sonraki yıllar alınan ürün çeşitliliği artmıştır. İthalatımızda iniş ve çıkışlar olmakla birlikte süreklilik söz konusudur.

Tablo 22. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Dokumaya Elverişli Maddeler ve Bunlardan Mamul Eşya İthalatı (1992-2015)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	19.483.675	2004	119.552.390
1993	69.000.557	2005	104.132.614
1994	60.195.191	2006	148.341.383
1995	104.052.762	2007	178.048.502
1996	89.811.561	2008	129.430.226
1997	65.262.648	2009	152.251.533
1998	37.523.200	2010	311.808.828
1999	54.529.329	2011	242.699.559
2000	93.538.430	2012	252.042.073
2001	61.352.543	2013	442.053.042
2002	74.729.030	2014	460.513.048
2003	90.610.306		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Bu ürün grubu ithalatımız aynı zamanda Türkmenistan'dan yaptığımız ithalat içinde birinci sırada yer almaktadır. Türkmenistan pamuk üretiminde dünyada önemli yere sahip bir ülkedir. Aynı zamanda üretilen pamuk büyük ölçüde ülke içerisinde işlenmektedir. Ülkenin tekstil alt yapısı büyük ölçüde Türk yatırımcılar ile gerçekleştirilmiştir.

İthalatımız 1995 yılında 100 milyon doların üzerine çıkmış, sonraki yıllar iniş ve çıkışlar görülmele birlikte 100 milyon dolar seviyesi tekrar 2004 yılında görülmüştür (Tablo 22). Bu tarihten itibaren ithalatımız 2010 yılında yaklaşık 312 milyon dolara çıkmıştır. 2014 yılı bu ürün grubunda 460.513.048 dolar ile en yüksek ithalatın yapıldığı yıl olmuştur. 2014 yılında bu grupta 453.435.555 dolarlık pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat alımı yapılmış olup bu miktar bu ürün grubu ithalatının %98'ini oluşturmaktadır. Bunu 5.514.342 dolar ile dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşya, %0,8'ini ise diğer ürünler (ipek; yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı, at kılından iplik ve dokunmuş mensucat; sentetik ve suni devamsız lifler; halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları; örme eşya; örme giyim eşyası ve aksesuarları; örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları) meydana getirmektedir.

2.12. Ayakkabı, Şemsiye, Baston, Kemer, Tüy, Yapma Çiçek vb.

Bu grupta; ayakkabı, getr, tozluk ve benzeri eşya, bunların aksamı, başlıklar ve aksamı (şapka, kasket, koruyucu başlıklar vb.), şemsiye, güneş şemsiyesi, baston, iskemle baston, hazırlanmış ince ve kalın kuş tüyü ve bunlardan eşya, yapma çiçek bulunmaktadır.

Bu bölümde Türkmenistan'a ilk ihracatımız 1992 yılında 76.893 dolarlık satış ile başlamıştır. 1994 yılında ihracatımız 2.105.407 doları bulmuş olup bu ihracat içinde 2.087.800 dolarlık (%99) ayakkabı, getr, tozluk ve benzeri eşya ve bunların aksamının satışı yapılmıştır. 2006 yılına kadar bu ürün grubundaki ihracatımızda inişler ve çıkışlar olmuş, ancak ihracatımız süreklilik arz etmiş, 2006 yılından itibaren ise sürekli artış kaydetmiştir.

Tablo 23. Türkiye'nin Türkmenistan'a Ayakkabı, Şemsiye, Baston, Kemer, Tüy, Yapma Çiçek vb. İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	76.893	2004	1.827.396
1993	474.887	2005	1.398.974
1994	2.105.407	2006	1.843.063
1995	239.317	2007	2.530.485
1996	209.779	2008	3.325.461
1997	2.721.356	2009	3.828.899
1998	1.483.594	2010	6.141.989
1999	399.546	2011	7.275.220
2000	941.257	2012	9.686.020
2001	499.080	2013	10.904.756
2002	364.987	2014	12.236.636
2003	1.774.007		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Bu grup ihracatımızda 2014 yılında 12.236.636 dolar ile en yüksek satış gerçekleşmiştir (Tablo 23). 2014 yılında bu ürün grubunun %93'ünü ayakkabı, getr, tozluk ve benzeri eşya, bunların aksamı, %5'ini başlıklar ve aksamı (şapka, kasket, koruyucu başlıklar vb.), %1'ini şemsiye, güneş şemsiyesi, baston, iskemle baston, %1'ini hazırlanmış ince ve kalın kuş tüyü ve bunlardan eşya, yapma çiçek oluşturmaktadır.

Bu bölüm ihracatımızda daima ilk sırayı ayakkabı, getr, tozluk ve benzeri eşya ile bunların aksamı almıştır.

Bu bölümde Türkmenistan'dan ithalatımız düzensiz olup 2001 yılında 250 dolarlık, 2004 yılında 667 dolarlık ayakkabı, getr, tozluk ve benzeri eşya ile bunların aksamının alımı yapılmıştır (Tablo 24). 2007 yılında 144 dolarlık başlıklar ve aksamı (şapka, kasket, koruyucu başlıklar vb.) alımı yapılmıştır.

Tablo 24. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Ayakkabı, Şemsiye, Baston, Kemer, Tüy, Yapma Çiçek vb. İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	667
1993	-	2005	-
1994	-	2006	-
1995	-	2007	144
1996	-	2008	-
1997	-	2009	-
1998	-	2010	-
1999	-	2011	1736
2000	-	2012	-
2001	250	2013	3923
2002	-	2014	-
2003	-		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2011 yılında 1.736 dolarlık ithalatın 1.544 doları ayakkabı, getr, tozluk ve benzeri eşya ile bunların aksamı, 192 doları ise başlıklar ve aksamından (şapka, kasket, koruyucu başlıklarından vb.) oluşmaktadır. 2013 yılında yapılan 3.923 dolarlık alımın 3.550 doları ayakkabı, getr, tozluk ve benzeri eşya ile bunların aksamı, 373 doları ise başlıklar ve aksamından (şapka, kasket, koruyucu başlıklar vb.) oluşmaktadır.

2.13. Taş, Alçı, Çimento, Amyant, Mika vb. Eşya, Seramik Mamulleri, Cam ve Cam Eşya

Bu grupta yer alan ürünler; taş, alçı, çimento, amyant, mika vb. maddelerden eşya, seramik mamulleri, cam ve cam eşyadan meydana gelmektedir.

Bu bölümde Türkmenistan'a ihracatımız 30.225 dolar ile 1992 yılında başlamıştır. Bu ürün grubunda artış ve azalışlar olmakla birlikte düzenli bir ihracattan söz edebiliriz. İhracatımız 1997, 2002 ve 2005 yıllarında 10 milyon doların üzerinde gerçekleşmiştir. 1997 yılında 16.866.510 dolarlık ihracat söz konusu olup ihracatımızın 13.355.699 doları cam ve cam eşyadan oluşmaktadır. 2005 yılından itibaren (2012 yılı haricinde) ihracatımız sürekli artış göstererek 2014 yılında 74.779.921 dolara çıkmıştır (Tablo 24). 2014 yılı ihracatımızda ilk sırayı 37.055.264 dolar ile taş, alçı, çimento, amyant, mika vb. maddelerden eşya, ikinci sırayı 20.012.217 dolar ile seramik mamulleri, üçüncü sırayı ise 17.712.440 dolar ile cam ve cam eşya almaktadır.

Tablo 25. *Türkiye'nin Türkmenistan'a Taş, Alçı, Çimento, Amyant, Mika vb. Eşya, Seramik Mamulleri, Cam ve Cam Eşya İhracatı (1992-2014)*

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	30.225	2004	8.318.503
1993	2.317.144	2005	10.810.348
1994	3.787.828	2006	20.497.889
1995	2.247.516	2007	23.453.483
1996	4.064.707	2008	37.818.206
1997	16.866.510	2009	51.407.311
1998	3.130.501	2010	58.919.419
1999	4.157.325	2011	62.167.004
2000	6.443.752	2012	53.351.604
2001	9.817.678	2013	64.818.876
2002	10.103.257	2014	74.779.921
2003	6.733.023		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan'dan bu bölümdeki ithalatımız düzensiz olup 1998 yılında 4.726 dolarlık seramik mamulleri alımı ile başlamıştır. 1999 yılında ise 716.931 dolarlık cam ve cam eşya alımı yapılmış olup 1999 yılı bu ürün grubunda en fazla ithalatın yapıldığı yıl olmuştur. 2001 ve 2002 yılında ithalatımızda azalma görülmektedir. Beş yıllık aradan sonra ithalatımız 2008 yılında 431 dolarlık cam ve cam eşya, 2009 yılında 159.472 dolarla seramik mamulleri alımı yapılmıştır (Tablo 26). 2009 yılından itibaren ithalatta genel olarak bir azalma söz konusudur. 2012 yılı ithalatımızın olmadığı yıl olup 2014 yılında ise 13.805 dolarlık ithalat gerçekleşmiştir.

Tablo 26. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Taş, Alçı, Çimento, Amyant, Mika vb. Eşya, Seramik Mamulleri, Cam ve Cam Eşya İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	-
1993	-	2005	-
1994	-	2006	-
1995	-	2007	-
1996	-	2008	431
1997	-	2009	159.472
1998	4.726	2010	35.301
1999	716.931	2011	45.380
2000	21.862	2012	-
2001	5.282	2013	3.335
2002	1.419	2014	13.805
2003	-		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2.14. İnci, Kıymetli Taş, Metal Mamuller, Madeni Para

Bu grupta kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar bulunmaktadır.

Tablo 27. Türkiye'nin Türkmenistan'a İnci, Kıymetli Taş, Metal Mamuller, Madeni Para İhracatı (1992 - 2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	-	2004	77.524
1993	308	2005	7.028
1994	-	2006	19.622
1995	908.238	2007	511.136
1996	61.018	2008	22.184.993
1997	1.152	2009	4.462.129
1998	9.276	2010	1.196.707
1999	26.770	2011	723.129
2000	13.293	2012	754.524
2001	7.290	2013	74.950.516
2002	70.437	2014	4.113.759
2003	48.212		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan'a bu bölümdeki ihracatımız 1993 yılında 308 dolar ile başlamış, 1994 yılında ihracat olmamıştır. 1995 yılından itibaren bu ürün grubundaki ihracatımız artış ve azalışlarla birlikte kesintisiz devam etmiş, ithalatın en fazla olduğu yıllar 2008 ile 2013 yılları olmuştur (Tablo 27). 2008 yılında 22.184.993 dolarlık, 2013 yılında ise 74.950.516 dolarlık satış gerçekleşmiştir.

Bu bölümde Türkmenistan'dan ithalatımız sadece 2011 yılında 946 dolarlık kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar alımı ile gerçekleşmiştir.

2.15. Adi Metaller ve Adi Metallerden Eşya

Bu grupta yer alan ürünler; demir ve çelik, demir veya çelikten eşya, bakır ve bakırdan eşya, nikel ve nikelden eşya, alüminyum ve alüminyumdan eşya, kurşun ve kurşundan eşya, çinko ve çinkodan eşya, kalay ve kalaydan eşya, diğer adi metaller (tungsten, mobilden vb.), adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası ve sofa takımları, adi metallerden bunların aksam ve parçaları, adi metallerden çeşitli eşya (kilit, kasa vb.)'dan meydana gelmektedir.

Tablo 28. *Türkiye'nin Türkmenistan'a Adi Metaller ve Adi Metallerden Eşya İhracatı (1992-2014)*

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	185.943	2004	59.933.078
1993	6.358.828	2005	35.024.098
1994	15.332.076	2006	60.555.937
1995	6.412.350	200	83.741.559
1996	8.570.519	2008	215.302.324
1997	13.482.586	2009	260.441.910
1998	12.105.571	2010	340.549.932
1999	14.798.965	2011	431.920.549
2000	22.246.632	2012	441.131.148
2001	19.577.013	2013	408.866.535
2002	22.138.489	2014	503.797.372
2003	36.697.974		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Bu bölümde Türkmenistan'a ihracatımız 1992 yılında 185.943 dolarlık satışla başlamıştır. İhracatımız 2006 yılına kadar artış ve azalışlar göstermiştir. Bu süre içinde 2004 yılında ihracatımız 59.933.078 dolara çıkmış olup 33.491.751 dolarlık demir ve çelikten eşya, 14.945.518 dolarlık demir ve çelik satışı ihracatımızda ilk sırayı almıştır. 2006 yılından 2014 yılına kadar 2013 yılı haricinde sürekli bir artış olmuştur (Tablo 28). 2008 yılında 215.302.324 dolar olan bu ürün grubu ihracatımızın %46'sını demir ve çelik, %38'ini demir veya çelikten eşya oluşturmaktadır. 2012 yılında 441.131.148 dolar olan ihracatımızın %56'sını demir veya çelikten eşya, %27'sini demir ve çelik, %12'sini alüminyum ve alüminyumdan eşya, %5'ini ise diğer metaller ve metallerden çeşitli eşya oluşturmaktadır. Bu ürün grubunda 2014 yılı 503.797.372 dolar ile en fazla ihracatın yapıldığı yıl olup, bu ürün grubu içinde demir veya çelikten eşya %65 ile birinci sırayı, alüminyum ve alüminyumdan eşya %16 ile ikinci sırayı,

demir ve çelik %12 ile üçüncü sırayı almakta olup, diğer metaller ve metallere çeşitli eşya %7'lik orandadır.

Türkmenistan'a ihracatımızda bu grup ürünleri ikinci sırayı almaktadır. Türkmenistan'da inşaat sektörünün gelişmesi ve kullanılan inşaat malzemelerinin kaliteli olması nedeni ile Türk mallarının tercih edilmesi, inşaat sektöründe Türk firmalarının bulunması, bu ürün grubunda ihracatın hızla artmasında etkili bir faktör olmuştur.

Türkmenistan'dan bu bölümdeki ithalatımız 1993 yılında 661.596 dolarlık demir veya çelikten eşya, adi metallere çeşitli eşyadan (kilit, kasa vb.) oluşmaktadır. İthalatımızda artış ve azalışlar olmakla birlikte süreklilik hakimdir (Tablo 29). 1996 yılında 1.903.892 dolarlık ithalatımızda 1.680.764 dolarlık demir ve çelik alımı ilk sırada, 106.569 dolarlık bakır ve bakırdan eşya alımı ikinci sıradadır. 4.791.568 dolar ile en yüksek ithalatın yapıldığı yıl 2004 yılı olup ithalatın %76'sını demir ve çelik, %18,7'sini alüminyum ve alüminyumdan eşya, %5'ini demir veya çelikten eşya, %0,3'ünü ise diğer metaller ve metallere çeşitli eşya oluşturmaktadır.

Tablo 29. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Adi Metaller ve Adi Metallerden Eşya İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	4.791.568
1993	661.596	2005	866.745
1994	1.052.640	2006	3.628
1995	1.735.631	2007	81.111
1996	1.903.892	2008	41.968
1997	749.978	2009	10.778
1998	620.044	2010	44.093
1999	1.750.038	2011	425.158
2000	411.779	2012	166.761
2001	421.298	2013	916.576
2002	1.317.041	2014	186.504
2003	747.645		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

2.16. Makineler, Mekanik Cihazlar, Elektrikli Makine ve Cihazlar ile Bunların Aksam ve Parçaları

Bu grupta kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları, elektrikli makine ve cihazlar, televizyon, görüntü ya da ses kaydetme veya verme cihazları ile bunların aksam, parça ve aksesuarı, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar, tıbbi, cerrahi alet ve cihazlar, bunların aksam, parça ve aksesuarı, saatler ve bunların aksam, parça ve aksesuarı, silahlar ve mühimmat ile bunların aksam, parça ve aksesuarı yer alır.

Tablo 30. *Türkiye'nin Türkmenistan'a Makineler, Mekanik Cihazlar, Elektrikli Makine ve Cihazlar ile Bunların Aksam ve Parçaları İhracatı (1992 – 2014)*

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	617.851	2004	52.118.231
1993	26.590.029	2005	39.772.003
1994	28.020.925	2006	86.628.401
1995	11.007.869	2007	100.260.111
1996	12.911.221	2008	150.592.743
1997	17.637.208	2009	295.238.906
1998	15.684.873	2010	304.978.223
1999	20.272.373	2011	455.155.361
2000	22.227.790	2012	422.214.116
2001	20.319.774	2013	668.687.414
2002	20.215.790	2014	781.263.687
2003	49.490.428		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Bu bölümde Türkmenistan'a ilk ihracatımız 1992 yılında 617.851 dolar olup bu ihracatın 588.145 dolarını kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler ile bunların aksam ve parçaları oluşturmaktadır. Yıllar itibarı ile azalış ve artışlar görülmekle birlikte ihracatımız süreklilik arz etmektedir (Tablo 30). 1994 yılında 28 milyon doların üzerine çıkan ihracatımız, 1995'te 11 milyon dolar civarına inmiştir.

1999'dan 2003 yılına kadar 20 milyon doların üzerinde görülen bu ürün grubu satışımız, 2003 yılında 49.490.428 dolar, 2004 yılında ise 52.118.231 dolara yükselmiştir. 2006 yılından itibaren 2012 yılı haricinde sürekli bir artışla 2014 yılında 781.263.687 dolarlık en üst seviyesine ulaşmıştır.

2014 yılında bu ürün grubu ihracatımızda ilk sırayı %62'lik bir oranla elektrikli makine ve cihazlar, televizyon, görüntü ya da ses kaydetme veya verme cihazları ile bunların aksam, parça ve aksesuarı, ikinci sırada ise kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları yer almaktadır.

Türkmenistan'a yapılan ihracatımızda birinci sırayı bu ürün grubu almaktadır. 2014 yılında Türkmenistan'a yapılan ihracatta %34,9'u ile birinci sırada bu ürün grubu yer almıştır. Ülkede başta tekstil ve inşaat sektörü olmak üzere Türk yatırımlarının olması Türkiye'den Türkmenistan'a olan ihracatta bu ürün grubunun büyük önem taşımasında etkili bir faktör olmuştur.

Tablo 31. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Makineler, Mekanik Cihazlar, Elektrikli Makine ve Cihazlar ile Bunların Aksam ve Parçaları İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	2.002	2004	297.338
1993	-	2005	183.176
1994	37.425	2006	83.567
1995	41.306	2007	81.662
1996	284.205	2008	495.598
1997	766.940	2009	1.683.173
1998	824.998	2010	1.225.934
1999	76.918	2011	109.980
2000	303.098	2012	729.695
2001	1.439.490	2013	387.566
2002	202.290	2014	210.207
2003	251.443		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan'dan bu bölümde ilk ithalatımız 1992 yılında 2.002 dolarlık elektrikli makine ve cihazlar, televizyon, görüntü ya da ses kaydetme veya verme cihazları ile bunların aksam, parça ve aksesuarı alımı ile başlamıştır. 1993 yılında ihracat olmamış, 1994 yılından itibaren azalış ve yükselişler olmakla birlikte ithalatımız süreklilik arz etmiştir. 2001 yılında 1.439.490 doları bulan ithalatımızda ilk sırayı 989.284 dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, televizyon, görüntü ya da ses kaydetme veya verme cihazları ile bunların aksam, parça ve aksesuarı alımı almaktadır. Sonraki yıllarda azalışlar söz konusudur. Hatta 2007 yılında ithalatımız 81.662 dolara inmiştir (Tablo 31).

2009, 2010 yılları bir milyon doların üzerinde ithalatın yapıldığı yıllar olmuştur. 2009 yılı 1.683.173 dolar ile bu ürün ithalatımız içinde en fazla ithalatın yapıldığı yıl olup bu yıl 1.570.606 dolarlık elektrikli makine ve cihazlar, televizyon, görüntü ya da ses kaydetme veya verme cihazları ile bunların aksam, parça ve aksesuarı alınmıştır.

2.17. Nakil Vasıtaları

Bu grupta yer alan ürünler; demir yolu vb. hatlara ait taşıt ve malzemeler, bunların aksam ve parçaları, mekanik trafik sinyalizasyon cihazları, motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça ve aksesuarı, hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçaları, gemiler ve suda yüzen taşıt ve araçlardan meydana gelmektedir.

Türkmenistan'a bu bölümde ilk ihracatımız 1992 yılında başlamış ve 6.880 dolarlık motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları ile bunların aksam, parça ve aksesuarından oluşmaktadır. 1993 yılında bu ürün grubu ihracatı oranı yükselerek 17.067.248 doları bulmuş olup ihraç edilen ürünler motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları ile bunların aksam, parça ve aksesuarından oluşmaktadır.

Tablo 32. Türkiye'nin Türkmenistan'a Nakil Vasıtaları İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	6.880	2004	4.766.383
1993	17.067.248	2005	1.997.289
1994	3.247.113	2006	2.944.631
1995	2.836.546	2007	4.568.050
1996	3.568.320	2008	9.518.771
1997	2.864.317	2009	15.993.245
1998	3.140.585	2010	17.252.189
1999	1.667.120	2011	19.122.263
2000	9.142.079	2012	32.273.554
2001	11.177.460	2013	85.551.381
2002	3.702.427	2014	128.649.035
2003	3.230.343		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

1994 yılında 3.247.113 dolara inmiş olan ihracatımız, bu tarihten 2001 yılına kadar azalış ve artışlar kaydetmiş, 2001 yılında tekrar 10 milyonun üzerine çıkarak 11.177.460 dolar olmuştur (Tablo 32). Bu tarihteki ihracatımızın %71,5'ini gemiler ve suda yüzen taşıt ve araçlar, %0,5'ini ise demir yolu vb. hatlara ait taşıt ve malzemeler, bunların aksam ve parçaları, mekanik trafik sinyalizasyon cihazları ile hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçaları oluşturmaktadır. 2006 yılından 2014 yılına kadar ihracatımız artış kaydetmiş ve 2014 yılında 128.649.035 dolarlık satış yapılmıştır. Bu satışın %80'ini motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça ve aksesuarı, %19,7'sini gemiler ve suda yüzen taşıt ve araçlar, %0,3'ünü ise demir yolu vb. hatlara ait taşıt ve malzemeler, bunların aksam ve parçaları, mekanik trafik sinyalizasyon cihazları, hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçaları oluşturmaktadır.

Tablo 33. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Nakil Vasıtaları İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	39.636
1993	-	2005	49.776
1994	242.352	2006	63.651
1995	-	2007	554
1996	337.001	2008	5.480
1997	1.211.000	2009	571.157
1998	16.188	2010	80.888
1999	277.680	2011	193.880
2000	44.132	2012	90.151
2001	116.396	2013	75.342
2002	116.929	2014	504.662
2003	-		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan'dan bu bölümdeki ilk ithalatımız 1994 yılında 242.352 dolarlık alımla başlamıştır. 1995 ile 2003 yılları hiç ithalatımızın olmadığı yıllardır (Tablo 33). Bu ürün ithalatımızın en fazla olduğu yıl, 1.211.000 dolarlık demir yolu vb. hatlara ait taşıt ve malzemeler, bunların aksam ve parçaları, mekanik trafik sinyalizasyon cihazlarının alımı ile 1997 olmuştur. Azalış ve artışlarla süreklilik arz eden ithalatımızda 500 bin doların üzerinde alımın yapıldığı yıllar, 2009 ve 2014 olmuştur.

2.18. Mobilya, Yatak Takımı

Bu bölümde mobilya, yatak takımı, aydınlatma cihazları, reklam lambaları, ışıklı tabela vb. ile prefabrik yapılar yer almaktadır.

Tablo 34. Türkiye'nin Türkmenistan'a Mobilya, Yatak Takımı İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	390.642	2004	10.979.117
1993	5.070.445	2005	11.988.323
1994	6.624.862	2006	15.818.629
1995	6.026.658	2007	17.304.236
1996	4.225.837	2008	43.943.440
1997	5.307.085	2009	63.425.509
1998	4.231.557	2010	82.976.466
1999	5.324.686	2011	125.031.024
2000	5.825.177	2012	90.408.332
2001	4.428.149	2013	140.215.382
2002	5.218.739	2014	151.009.650
2003	6.014.641		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Bu bölümde Türkmenistan'a ilk ihracatımız 1992 yılında 390.642 dolar ile başlamış, 1993 yılında 5.070.445 dolara yükselmiştir (Tablo 34). 2002 yılına kadar bazı yıllar artış ve azalışlarla süreklilik gösteren ihracatımız bu tarihten itibaren 2012 yılı haricinde sürekli artış kaydetmiştir. 2008 yılında 43.943.440 dolar olan ihracatımız, 2011 yılında 125.031.024 dolara, 2014 yılında ise 151.009.650 dolara çıkmıştır.

Tablo 35. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Mobilya, Yatak Takımı İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	-
1993	-	2005	7.046

1994	-	2006	-
1995	-	2007	18.061
1996	14.898	2008	212
1997	-	2009	542
1998	8.457	2010	377
1999	-	2011	21.713
2000	-	2012	62.387
2001	3.306	2013	23.709
2002	-	2014	57.592
2003	328		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan inşaat sektörünün hızla gelişmesi, hızlı bir yapılaşma beraberinde, bununla ilgili mobilya, yatak takımı gibi malzeme ihtiyacının artmasına, dolayısı ile de bu ürün grubundan kalitesine güvendikleri ürünlerin Türkiye'den ithalatına neden olmuştur.

Bu bölümde Türkmenistan'dan ithalatımız 1996 yılında 14.898 dolarlık alımla başlamış, aralıklı olarak 2007 yılına kadar devam etmiştir. 1998 yılında 8.457 dolar, 2001 yılında 3.306 dolar, 2003 yılında 328 dolar, 2005 yılında 7.046 dolarlık alım yapılmıştır. 2007 yılından 2014 yılına kadar kesintisiz bir ithalat görülmektedir (Tablo 35). Bu ürün grubunda ithalatımızın en yüksek olduğu yıl 62.387 dolar ile 2012 yılı olmuştur.

2.19. Diğer Maddeler

Bu bölümde oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri ile bunların aksam , parça ve aksesuarı, çeşitli mamul eşya (hijyenik havlu, bebek bezi, kalem, çakmak, fermuar, fırça vb.), sanat eserleri, koleksiyon eşyası ve antikalar, kişisel eşyalar, deniz ve hava taşıtlarına verilen kumanya ve malzeme (yakıtlar hariç) yer alır.

Türkmenistan'a bu bölümdeki ihracatımız 1992 yılında 9.385 dolarlık alımla başlamış olup 1993 yılında ihracatımız 169.051 dolara yükselmiş, 2000 yılında satışla bir milyon doları aşarak 1.026.638 dolar olmuştur (Tablo 36). 2000 yılında yapılan ihracatın %71,5'ini çeşitli mamul eşya, %26'sını oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, bunların aksam, parça ve aksesuarı, %1,4'ünü sanat eserleri, koleksiyon eşyası ve antikalar, %1'ini ise kişisel eşyalar, deniz ve hava taşıtlarına verilen kumanya ve malzeme oluşturmaktadır.

Bu ürün grubundaki ihracatımız artarak 2014 yılında 29.495.009 dolar olmuştur. Bu ürün grubu ihracatının %59'unu oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, bunların aksam, parça ve aksesuarı, %37'sini çeşitli mamul eşya (hijyenik havlu, bebek bezi, kalem, çakmak, fermuar, fırça vb.), %3,8'ini kişisel eşyalar, deniz ve hava taşıtlarına verilen kumanya ve malzeme, %0,2'sini sanat eserleri, koleksiyon eşyası ve antikalar oluşturmaktadır.

Tablo 36. Türkiye'nin Türkmenistan'a Diğer Maddeler İhracatı (1992-2014)

Yıllar	İhracat (\$)	Yıllar	İhracat (\$)
1992	9.385	2004	2.118.035
1993	169.051	2005	2.381.021
1994	190.530	2006	2.422.438
1995	243.616	2007	2.332.506
1996	209.429	2008	3.530.715
1997	383.393	2009	4.316.267
1998	738.456	2010	5.187.934
1999	922.205	2011	8.812.946
2000	1.026.638	2012	19.004.877
2001	517.910	2013	21.612.496
2002	1.123.837	2014	29.495.009
2003	1.198.566		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Türkmenistan'dan bu bölümdeki ithalatımız 1996 yılında 1 dolarlık çeşitli mamul eşya alımı ile başlamış, 1997 yılında ise 235.106 dolarlık çeşitli mamul eşya (hijyenik havlu, bebek bezi, kalem, çakmak, fermuar, fırça vb.) alımı yapılmıştır. 1998 yılında 114 dolar, 1999 yılında 14 dolar, 2000 yılında 145 dolarlık çeşitli mamul eşyalar ithalatı olmuştur (Tablo 37). 2.880 dolarlık oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, bunların aksam, parça ve aksesuarı alımı 2001 yılındadır. 2002 yılında ithalat yapılmamış, 2003 yılında 10.823 dolarlık çeşitli mamul eşya alınmıştır. Üç yıllık aradan sonra 2007 yılında 7.510 dolarlık alım gerçekleşmiş olup bu ürün ithalatımızda en fazla alımın olduğu yıl 249.606 dolar ile 2008 yılı olmuştur. Bu tarihten sonra 2011 ve 2013 yıllarında ithalat yapılmıştır.

Tablo 37. Türkiye'nin Türkmenistan'dan Diğer Maddeler İthalatı (1992-2014)

Yıllar	İthalat (\$)	Yıllar	İthalat (\$)
1992	-	2004	-
1993	-	2005	-
1994	-	2006	-
1995	-	2007	7.510
1996	1	2008	249.606
1997	235.106	2009	-
1998	114	2010	-
1999	14	2011	12.000
2000	145	2012	-
2001	2.880	2013	765
2002	-	2014	-
2003	10.823		

Kaynak: TÜİK verileri esas alınarak düzenlenmiştir.

Sonuç

Türkmenistan'ın ekonomik yapısı, SSCB döneminin ekonomik ihtisaslaşma politikaları gereğince merkeze yakıt ve madensel mallar ile işlenmemiş tarım ürünleri ve pamuk sağlamak ve elde edilen hammaddeleri Rusya'ya aktarmak üzere şekillendirilmiştir. Ekonominin hammadde üretimi üzerinde yoğunlaşması ve bu hammaddelerin diğer Cumhuriyetlerdeki sanayilerde kullanılması diğer sektörlerin geri kalmasına neden olmuştur. Bağımsızlıktan sonraki dönemde Türkmenistan'ın stratejisi, dış piyasalardan borçlanarak enerji sektörünün geliştirilmesi ve elde edilecek kaynaklarla tarımsal sanayinin geliştirilmesi şeklinde özetlenebilir. İzlenen bu strateji ile petrol ve gaz arzı ile pamuk ve tahıl üretimi arttırılmıştır.²¹

1991 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığına kavuşan Türkmenistan'ı ilk tanıyan ve Aşkabat'ta ilk büyükelçilik açan ülke Türkiye olmuştur. Türkiye ile Türkmenistan arasında ortak değerler nedeni ile bağımsızlığının ilk günlerinden itibaren başlayan işbirliği, her alanda gelişen bir hızla devam etmektedir.

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ticari ilişkilerde 2014 yılı Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar, bunların aksam ve parçaları; mobilyalar, yatak takımları; nakil vasıtaları ve kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri Türkmenistan'a en çok ihraç edilen ürünler olup Türkiye'den ihraç edilen ürünlerde çeşitlilik söz konusudur.

Makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve cihazlar, bunların aksam ve parçaları 23 yıllık süre içinde 15 yıl boyunca birinci sırada, altı yıl ikinci, 1998 yılında üçüncü, 1992 yılında ise beşinci sırada yer almıştır. Türkmenistan'a yapılan toplam ihracat içindeki oranı ise 1992 yılında %8,2 iken, 1994'te %33,3, 2000'de %18, 2005'te %22, 2010'da %26,7, 2014'te ise %34,9 olmuş ve 2000 yılından itibaren artış kaydetmiştir.

Adi metaller ve adi metallerden eşya ihracatı, 2014 yılı ihracatı içinde ikinci sırada yer almakta olup 23 yıllık süre içinde altı yıl birinci sırada, 10 yıl ikinci sırada, dört yıl dördüncü, iki yıl ise beşinci sırada yer almıştır. Türkmenistan'a yapılan toplam ihracat içindeki oranı ise 1992 yılında %2,4 iken giderek artmış, 1994'te %18,2, 2000'de %18,5, 2005'te %19,3, 2010'da %29,8, 2014'te ise %22,5 olmuştur.

Plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri ihracatı, 2014 ihracatı içinde üçüncü sırada yer almaktadır. 23 yıllık dönemde, 1992 yılında üçüncü sırada ve 2002 yılından itibaren beş yıl üçüncü, dört yıl dördüncü, üç yıl ise beşinci sırada yer almıştır. Türkmenistan'a yapılan toplam ihracat içindeki oranı 1992 yılında %15,2 iken, 1996'da %4,7, 2000'de %5,5, 2005'te %9,3, 2010'da %8,3, 2014'te ise %7,1 olmuştur.

Mobilya ve yatak takımları ihracatı 2014 yılı ihracatı içinde dördüncü sırada yer almakta olup 23 yıllık süre içinde 1994, 2011 ve 2013 yılları ihracatı içinde üçüncü sırada yer alan bu ürün

21 Kasım Eren, "Bağımsız Devletler Topluluğu İçinde Türk Cumhuriyetleri", *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, C 1, S 1, (2012), s. 64.

grubu, beş kez dördüncü sırada, üç kez beşinci sırada yer almıştır. Türkmenistan'a yapılan toplam ihracat içindeki oranı 1992 yılında %5,2 iken, 1996'da %6,4, 2000'de %4,8, 2005'te %6,6, 2010'da %7,2, 2014'te ise %6,7'dir.

Nakil vasıtaları ihracatımız 2014 ihracatı içinde beşinci sırada yer almaktadır. 1993 yılında bu ürün grubu ikinci sırada, 2001 yılında üçüncü, 2005 yılında yine beşinci sırada yer almıştır. Türkmenistan'a yapılan toplam ihracat içindeki oranı 1992 yılında %0,09 iken, 1993'te %20,3, 2000'de %7,6, 2005'te %1,1, 2010'da %1,5, 2014'te ise %5,7 olmuştur.

Kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri ihracatı 1992 ve 1999 yıllarında ikinci, 2004 yılından 2008 yılına kadar üçüncü sırada, 2008'den 2014 yılına kadar beşinci sırada, 2014 yılında ise altıncı sırada yer almaktadır. Türkmenistan'a yapılan toplam ihracat içindeki oranı 1992 yılında %24 iken, 1996'da %7,4, 2000'de %13,5, 2005'te %10,3, 2010'da %61, 2014'te ise %4,9'dur.

Türkmenistan'da Türk müteahhitlerinin özellikle 2008 yılı ve sonrasında inşaat alanındaki çalışmalarının artışı ve malzemelerin kaliteli olması sebebi ile inşaat alanında özellikle Türk menşeli malzemelerin tercih edilmesine, dolayısı ile bu ürün grubunda Türkiye'den ihracatın artmasına neden olmuştur. Ayrıca Türk mallarının kaliteli olması ve Türkmenistan'da bu ürün grubuna ihtiyaç olması gibi sebepler makina, nakil vasıtaları, kimya sanayi ürünleri, gıda, giyim ve mobilya sektörlerinde de Türkiye'den ihracatın artmasında etkili faktörlerdir.

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ticari ilişkilerde 2014 yılı Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya; mineral maddeler; plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri; kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri; ham postlar, deriler, köseleler, deri-saracıye eşyası, çantalar Türkmenistan'dan en çok ithal edilen ürünlerdir.

Türkmenistan'dan dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya, 23 yıllık ithalatımızda 2007 yılı (ikinci sırada) hariç birinci sırada yer almıştır. Türkmenistan'dan yapılan toplam ithalat içindeki oranı 1992 yılında %91,9, 1996'da %89,5, 2000'de %95,5, 2005'te %64,7, 2010'da %80,7, 2014'te ise %73,7 olmuştur.

Mineral maddeler ithalatı 1994-1999 yılları arası hariç genellikle ikinci sırada yerini korumuştur. 1994 yılında dördüncü, 2002, 2003 yıllarında üçüncü sırada iken 2007 yılında ise birinci sırada yer almıştır. Türkmenistan'dan yapılan toplam ithalat içindeki oranı 1992 yılında %5,5, 1993'te %7,3, 2000'de %2,3, 2005'te %20,8, 2010'da %14,3, 2014 yılında ise %15,5'tir.

Plastikler, kauçuk ve bunların mamulleri ithalatı 2000 yılı sonrasında artmış ve 2001 ve 2011 yıllarında dördüncü sırada, 2002, 2003 yıllarında ikinci ve 2004 yılından itibaren üçüncü sırada yer almıştır. Türkmenistan'dan yapılan toplam ithalat içindeki oranı 2000 yılında %0,004 iken 2005 yılında %12,8, 2010'da %2,9, 2014 yılında ise %7,6 olmuştur.

Kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri ithalatı 2014 yılı toplam ithalatı içinde dördüncü sırada yer almakta olup daha önceki yıllarda toplam ithalat içindeki oranı azdır. Türkmenistan'dan

yapılan toplam ithalat içindeki oranı 1994 yılında %0,08, 2000'de %0,04, 2005 yılında %0,01, 2010'da %0,0002 iken, 2014 yılında artarak %1,2'ye yükselmiştir.

Ham post, deri, kösele, deri-saraciye eşyası, çanta ithalatı 2014 yılı toplam ithalatı içinde beşinci sırada yer almaktadır. 1992, 1993, 2011 yıllarında üçüncü, 1994 yılında ikinci, 2005 yılından 2014 yılına kadar 2011 yılı hariç dördüncü sırada yer almıştır. Türkmenistan'dan yapılan toplam ithalat içindeki oranı 1992 yılında %5,5, 1996'da %7,3, 2000'de %0,2, 2005'te %0,9, 2010'da %1,5, 2014 yılında ise %1 olmuştur.

Türkmenistan dünyanın kaliteli ve en önemli pamuk yetiştiricilerinden biridir. Türkiye'de tekstil sanayi gelişmiş olup hammaddeye ihtiyaç olmaktadır. Bu açıdan Türkmenistan Türkiye'nin tekstil sanayi hammadde ihtiyacını karşılayacak önemli potansiyele sahiptir.

Türkmenistan mineral yakıt ve yağlar bakımından çok önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye'de ise bu ürünlere olan ihtiyaç oldukça fazladır. Bu durumlar gerek Türkiye gerekse Türkmenistan ekonomileri açısından da avantajlı olmakta ve karşılıklı ticaretin daha da gelişmesi açısından bir potansiyel teşkil etmektedir. Bunlar Türkiye ve Türkmenistan arasındaki olumlu ekonomik ilişkilerin devam edeceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Arbatov, Nurgeldi – Akif Karatepe, “Türkmenistan’ın Jeomorfolojisi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S 33, (2016), s. 566-588.
- Atalay, İbrahim, “Türk Dünyasının Coğrafyası”, *Türk Dünyası Özel Sayısı I*, Yeni Türkiye 53, Ankara 2013, s.166-198.
- Devlet, Nadir, “Türk Dünyasının Demografik ve Ekonomik Yapısına Toplu Bir Bakış 1. Demografi”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Birinci Cilt, Coğrafya – Tarih, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, S A-32, Ankara 2001, s. 69-124.
- Dönmez, Yusuf, *Türk Dünyasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1987.
- Eren, Kasım, “Bağımsız Devletler Topluluğu İçinde Türk Cumhuriyetleri”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, C 1, S 1, (2012), s. 43-73.
- Hojamuradov, Öwezberdi, *Türkmenistan – Türkiye Dış Ticareti ve Türkmenistan Dış Ticaretinin Finansman Yöntemleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.
- Karagöl Erdal Tanas, Seyithan Ahmet Ateş, Salihe Kaya ve Mehmet Kızılkaya, *Türkiye’nin Enerjide Merkez Ülke Olma Arayışı*, SETA | Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2016.
- Kesik, Ahmet, “Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri’nin Ticari İlişkileri”, *Türk Dünyası Özel Sayısı I*, Yeni Türkiye 53, Ankara 2013, s. 1203-1210.
- Kurt, Halil, “Türkmenistan”, *İslam Ansiklopedisi*, C 41 , Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 599-601.
- Ok, Selçuk Tayfun – Volkan Aydos, *Türkmenistan Ülke Profili, Mevzuat ve Türk Girişimcileri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1998.
- Özey, Ramazan, *Dünya ve Ülkeler Coğrafyası*, Aktif Yayınları, İstanbul 2005.
- _____, “Türk Dünyası Coğrafyası”, *Türk Dünyası Özel Sayısı I*, Yeni Türkiye 53, Ankara 2013, s. 144-165.
- Türk, Fahri, “Türkiye – Türkmenistan İlişkileri 1990-2010”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C 2, S 2, (2010), s. 57-64.
- Yeşildağ, Didem, *Türkmenistan’da Tarım*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004.
- Yiğit, Ali, *Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadıkları Bölgelerin Coğrafyası*, Türkiye ve Türk Dünyası İktisadi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ 2000.
- _____, “Yeryüzünde Türk Nüfusun Dağılışı ve Miktarı Sorunu”, *Türk Dünyası Özel Sayısı I*, Yeni Türkiye 53, Ankara 2013, s. 199-223.

Elektronik Kaynaklar

<http://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-ekonomisi> [Erişim tarihi: 03.12.2015].

<http://rapory.tuik.gov.tr/> [Erişim tarihi: 04.02.2015].

<http://ashgabat.emb.mfa.gov.tr/> [Erişim tarihi: 03.12.2015].